

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

A váci Szent Anna kórus - Egy piarista kisközösség a pártállami diktatúrában

Készítette: Balázs Sándor

Témavezető: Dr. Soós Viktor Attila

Szakpár: kommunikáció-történelem

2018.

Nyilatkozat szakdolgozat szerzőség szabályainak betartásáról

Alulírott Balázs Sándor (Netpun kód: DF8QDT) jelen nyilatkozat aláírásával kijelentem, hogy A váci Szent Anna kórus - Egy piarista kisközösség a pártállami diktatúrában című szakdolgozatomat magam készítettem, azt sem más műhelymunka kurzusra, sem szakdolgozatként, sem ezen, sem más egyetemen és szakon, sem én sem más be nem adta értékelésre.

Mindezek alapján jelen dolgozat önálló munkám, annak elkészítésekor betartottam a szerzői jogról szóló 1999. LXXVI törvény szabályait, valamint az egyetem által előírt, a dolgozat készítésére vonatkozó szabályokat, különösen a hivatkozások és idézések tekintetében.

Fentiekén kívül kijelentem, hogy az önállóságra vonatkozóan, a dolgozat készítése közben konzulensem nem tévesztettem meg.

Budapest, 2018. április 14.

.....
Név

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	4
1. Történeti áttekintés.....	5
1.1 Vác és a püspökségi élet.....	5
1.2 Piaristák Magyarországon.....	7
1.3 A váci Piarista Gimnázium.....	12
1.4 A piarista diákszövetségek kialakulása.....	15
1.5 A pártállam ellenőrzése az egyházak, különösen a katolikus egyház felett.....	16
2. Váci zenei élet.....	17
2.1 A váci KISZ kórus.....	18
2.2 Vox Humana kórus.....	19
3. A Szent Anna kórus története.....	21
3.1 A Váci Piarista Diákszövetség.....	21
3.2 A kórus közvetlen előzményei.....	23
3.3 A kórus megalakulása (története 1949-1959 között).....	25
3.4 A kórus története 1956-ban és környékén 1959-ig.....	33
3.5 A Szent Anna kórus története 1959-1989-ig.....	39
3.6 A kórus története 1989 után, az MPDSZ újraalakulása.....	42
4. Összegzés.....	44
Irodalomjegyzék:.....	46
Forrásjegyzék:.....	48
Függelék:.....	49
1. melléklet: A Szent Anna Kórus alapító tagjai: (kórusnévvel).....	49
2. melléklet: A Szent Anna Kórus tagjai voltak:.....	50
3. melléklet: Részlet a kórus alkotmánytervezetéből.....	51
4. melléklet: Fényképek.....	54
5. melléklet: Spirituálék.....	55

Bevezetés

A Szent Anna kórus története, mint annyi mindennek a története, egyszerre bonyolult és egyszerű. Szakdolgozatomban több oldalról megvilágítom egy szűk, nagyon erős közösségi kötődéssel rendelkező csoport reakcióját egy viharos időszakra. Szeretném kifejezni, hogy ezt a közösséget milyen erők hajtották és mi motiválta őket abban, hogy egy nagyon is világi, de ugyanakkor mégis rengeteg szakrális motívummal rendelkező formát válasszanak a közösségük megéléséhez. A II. világháború előtt egy civil közösség nyugodtan választhatta az egyesületi formát, a kommunista államhatalom azonban az egyesületekre mint lehetséges ellenállási gócpontokra tekintett. Korábban egy iskola volt diákjai az iskola köré szerveződő alumni részesei lehettek, az iskolához tudták kötni az identitásukat. A piarista nevelés nagyon nagy hatással volt a diákok életére a rengeteg túra, a közösségépítés, a cserkészlet erős táptalajt adott a két világháború közt kibontakozó civil egyesületeknek, így létrejöttek a piarista diákszövetségek is, amik folyamatosan keresték egymással a kapcsolatot és a civil szférában is meghatározó tagjaik voltak. A diákok, miután végeztek, ezer szálon kötődhettek tovább az iskolájukhoz. Visszajárhattak, osztálytalálkozót tarthattak, katolikus iskolákról lévén szó, oda szervezhették az esküvőjüket, később gyermekeik keresztelőjét. Az iskolák államosításával, az egyesületek betiltásával azonban ennek vége szakadt. Mit tegyenek tehát azok az öregdiákok, akiktől elvették az egyesületüket, bezárták az iskolájukat, elhelyezték a tanáraikat?

A dolgozatomban nem célja az ügynök feltárás. A célom az, hogy bemutassam a piarista közösség összetartó erejét. A kórus tagoknak nagyon fontos volt, hogy együtt maradjanak, ha nem is diákszövetségként, egyesületként, de valamilyen közösségi formában. Így tovább élt a piarista közösség és szellemiség (az államhatalommal szemben) egy nehezen ellenőrizhető és politikailag semleges területen. Ahhoz, hogy a közösség összetartó erejét, szellemiségét jobban megismerjük, először a piaristák történetét, váci megjelenését és az kórushoz kötődő piarista tanárokat kell jobban megismerni. Később a diákszövetséget, a váci zenei életet és más hasonló kórusokat vizsgálom meg, hogy jobban megértsük, miért is volt megfelelő forma egy kórus életre hívása és életben tartása. A későbbiekben szó lesz arról, hogy az enyhülés időszakában miért volt a kórusnak jelentősége és ez hogyan hat napjainkig a piarista öregdiákság életére. A kórus életét a megmaradt kórustagok egy részével készült interjúk alapján szeretném bemutatni, az interjúkat felvettem. Ezeket egészítem ki a kórustagok kéziratával, visszaemlékezéseivel. Ezúton is szeretnék köszönetet mondani a Szent Anna kórus tagjainak, a Piarista Levéltárnak, Varga Lajos

püspök atyának és a Magyar Piarista Diákszövetségnek. A Szent Anna kórus és az államhatalom viszonyát az 1995-ös piarista konferencián elhangzott tanulmány és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található dossziék segítségével vizsgálom.

1. Történeti áttekintés

1.1 Vác és a püspökségi élet

Vác szláv eredetű neve települést, központot jelent, a Képes Krónika szerint nevét Vác remetéről kapta. Az első leletek a környékről még a mezolitikumból származnak, később a kelta időkben már sűrűbben lakott volt a környék. A római időkbeli katonai jelenlétre utalnak a váci Ligettel szemben levő falmaradványok. A VI. században avarok telepedtek meg a város környékén, a kavicsbányában több, mint 500 avar sírt tártak fel. Vác várossá fejlődésében és életében a Szent István által alapított püspökségnek óriási jelentősége volt, ez a későbbi korokban is így maradt.¹ Az 1075-ben keletkezett garamszentbenedeki apátság alapító levelében már szerepel „Wac civitas”-ként. I. Géza (1074-1077) sokat tett a püspöki katedrális szépítésért, halála után a váci DOM-ba temették el. A templomot, ami a mai Géza király téren állt, Szent László (1077-1095) is tovább szépítette, de sajnos a tatár- és török dúlás megsemmisítette.² 1193-ban zsinatot tartottak Vácott, 1225-ben már működött a káptalani iskola. A tatárjárás után, 1255-ben IV. Béla (1235-1270) ide hívta össze Nógrád, Hont és Gömör vármegye előljáróit. a XIV-XV. században a város sokat fejlődtek, különösen Báthori Miklós püspöksége alatt, aki kibővítette a székesegyházat, és gyönyörű püspöki palotát alakított ki. A török időkben Vác török végvárrá vált, és a Tizenöt éves háború idején többször gazdát cserélt, a török uralom alól csak 1686-ban szabadult fel véglegesen romos állapotban.³

A török uralom utáni újjáépítést Berkes András kezdte el, többek közt a piaristák és a ferencesek behívásával. Később Althann Mihály Frigyes, Althann Mihály Károly, Forgách Pál és Esterházy Károly is rengeteget fejlesztették a várost. Az építkezések Migazzi Kristóf váci püspök (aki egyben Bécsi érsek is) idején teljesebben ki. Neki köszönheti Vác Barokk arculatát. Eszterházy alapjaiból kiindulva felépíttette a székesegyházat,

---

1 Bánhidi László: Új Váci Kalauz. kiadja a Váci Városvédők és Városszépítők Egyesülete, Vác, 1998. 11-14. A továbbiakban: Új Váci Kalauz.

2 Pinke József: Váci Utcák - Váci Emberek 2. Magánkiadás, Vác, 2012. 10. A továbbiakban: Váci Utcák - Váci Emberek 2.

3 Új Váci Kalauz. 15-21.

újjaépíttette a kórházat, szemináriumot hozott létre, földműveseket és szőlőmunkásokat telepített be a városba. 1764-ben Mária Terézia (1740-1780) látogatására felépíttette a Kőkaput. A város rengeteget fejlődött, a Theresianumban is piaristák tanítottak, Koppi Károly és Desericzky Ince piaristák nagyban hozzájárultak a város oktatási színvonalának fejlődéséhez.⁴ 1802-ben létrejött a siketnéma intézet, 1846-ban elindult az első vasútvonal Vác felé. A város tehát fejlődésnek indult, azonban az 1848-49-es szabadságharcban két komolyabb csata is érintette a várost. Ezt követően a város fejlődése rövid időre lelassult, de a század vége felé már újra fellendült.⁵

Kialakult a bőr és ruházati ipar. Vác kereskedelmében a Duna és a vasút fontos szerepet játszott, évente 4 országos vásárt és heti vásárokat is tartottak.⁶ A filoxéra járványnak, az ipar és közlekedés fejlődésének köszönhetően Vác iparváros jellege is megerősödött.⁷ A város kulturálisan is fejlődött, 1878-ban létrejött a Váci Püspökegyházmegyei Könyvtár, Peitler József püspök 1880-ban meghívta az irgalmas nővéreket, Schuster Konstantin piarista szerzetes és püspök megépíttette a piarista gimnázium új épületszárnyát.⁸ 1888-ban megalakul az „önálló” váci „zeneintézet”⁹ A századfordulót követően tovább gyarapodott a város lakosság, 1910-ben 19 ezer lakosa volt, ami a II. világháborúra közel 23 ezerre nőtt. 1929-ben megyei jogú várossá vált.¹⁰ A Magyar Katolikus Egyház helyzete 1945 után nagyon megváltozott. Már 1945-ben is nehézséget támasztottak a katolikus szervezetek újraindításával kapcsolatban, új egyesületek indítására pedig nem adtak engedélyt. A sajtóban is csökkent az Egyház szerepe, mert megnehezítették a könyvkiadást, és a folyóiratok eleinte korlátozottan jelenhettek meg, később többet be is tiltottak. Az állam 1945-ben és 1946-ban betiltotta a legfontosabb keresztény szervezeteket és egyesületeket (cserkészet, KALOT, KALÁSZ stb.) Az egyházi kollégiumok lefoglalása már 1946-ban megkezdődött a NÉKOSZ (Népi Kollégiumok Országos Szövetsége) részére.¹¹

1948-ban az állam napirendre tűzte az állam és az egyház szétválasztását, a kormány többször is ajánlatot tett a püspöki karnak a tárgyalások megindítására, a feltételei azonban

---

4 Új Váci Kalauz. 21-27.

5 Uo. 28-36.

6 Petri-Molnár: Vác az abszolutizmus korában In: Sági Vilmos: Vác története, II. kötet, Pest megyei múzeumok igazgatósága, Szentendre, 1983. 299-302.

7 Alföldi-Molnár: A dualizmus kora Vácon In: Sági Vilmos: Vác története, II. kötet, Pest megyei múzeumok igazgatósága, Szentendre, 1983. 337. A továbbiakban: A dualizmus kora Vácon.

8 A dualizmus kora Vácon. 372-378.

9 Uo. 384.

10 Új Váci Kalauz. 37-38.

11 Böszörményi Géza: A Magyar Piaristák 1950-ben (Szétszórás és újrakezdés). Kiadta a Piarista Tartományfőnökség, Százhalombatta, 2007. 9-10. A továbbiakban: A Magyar Piaristák 1950-ben.

elfogadhatatlanok voltak. Végül „1948. június 16-án a parlament megszavazta a nem állami iskolák (valamint azok vagyontárgyainak) államosítását, és az ott tanító tanárok állami szolgálatba vételét (1948: XXXIII. törvény).” Ez ellen az egyház tiltakozott és a döntést megelőzően, június 7-én a püspöki kar a hittanárokon kívül megtiltotta a szerzeteseknek és az egyházmegyes papoknak, hogy állást vállaljanak az államosított iskolákban. 1948 őszén az állam megállapodott a reformátusokkal, az evangélikusokkal, az unitáriusokkal és az izraelitákkal. Így a protestáns (és izraelita) felekezetek nagy mértékben az állam befolyása alá kerültek. A katolikus egyház azt nyilatkozta, hogy a Szentszék engedélye nélkül ők nem állapodhatnak meg. Mindszentyt 1948. december 26-án letartóztatták, részben ennek hatására a püspöki kar és a kormány tárgyalásokat kezdett, de január 7-én ezt a Szentszék letiltotta. 1949. szeptember 5-től az állam fakultatívvá tette a hitoktatást az iskolákban. Ősszel kötelezték az állameskü letételére a papokat, ezzel párhuzamosan elkezdtek fölösztatni az egyházi egyesületeket.¹²

1.2 Piaristák Magyarországon

A Kegyestanítórend első magyarországi iskoláját 1642-ben alapította Podolinban, a mai Szlovákia területén. Nem sokkal később 1666-ban Pálffy Pál özvegyének kérésére Privigyén is megkezdtek a rendház alapítását. A történelmi Magyarország területén lévő első rendházak kezdetben a lengyel tartományhoz tartoztak. 1692-ben Giovanni Francesco Foci generális Podolin kivételével kivonta a lengyel joghatóság alól a három magyarországi rendházat, és Mösch Lukácsot nevezi ki az élükre. Később a generális 1695-ben a német provincia alá rendelte a három rendházat viceprovinciaként. A kialakuló magyar provinciára nagy hatással volt Mösch Lukács munkája, aki intézményesítette a növendéknevelést és a tanárképzést, így folyamatosan nőtt a magyar ajkú piarista atyák száma. 1698-ban két piarista atyát hívtak Nyitrára, akik kezdetben az esztergomi káptalan nyitrai házában tanítottak, majd 1701-ben Mattyasovszky László püspök 24 ezer forintot ajánlott fel a piaristák költségeit fedezendő. Ez az akkori korban tetemes összegnek számított és anyagi fedezetet biztosított a nyitrai intézmény számára.¹³

A biztos anyagi alapokon nyugvó nyitrai rendház a XVIII. század egyik legnépesebb piarista iskolájává fejlődött. A Rákóczi-szabadságharc azonban egy időre gátat vetett a rend további terjeszkedésének. A podolini piaristák 1701-ben szállást adtak II. Rákóczi

---

¹² A Magyar Piaristák 1950-ben. 11-13.

¹³ Dr. Balanyi György: Az elindulástól Trianonig. In: Emlékkönyv a magyar piarista rendtartomány háromszázéves jubileumára. Szerk. Balanyi György és Lantos György. Kiadja a Budapesti Piarista Diákszövetség. Budapest, 1943. 27-39. A továbbiakban: Az elindulástól Trianonig.

Ferenc fejedelemnek a bécsújhelyi börtönből való menekülése közben, aki évente 20 hordó borral támogatta a podolini rendházat. Azonban a háborús időkben nem volt lehetőség újabb iskolák alapítására.¹⁴ A piarista atyák igyekeztek beilleszkedni és világi kapcsolatokat kiépíteni a felvidéken. Ennek sikerét jól jelzi, hogy „*A külföldi rendi előjárók többször kifogásolták, hogy a magyarországiak túl sokat vendégeskednek világiaknál, sőt még protestánsoknál is, 1700-ban pedig a generális arra utasította őket, hogy ne viseljenek a magyarországi módra szakállat, hanem a rendi előírásoknak megfelelően borotválkozzanak.*”¹⁵

Az első mai Magyarország területén levő rendház megalapítására 1711-ben Veszprémbe került sor, mely gróf Volkra Ottó János veszprémi püspök nevéhez köthető, aki korábban Pozsonyban volt plébános és innen ismerte a piaristákat. 1711-ben Cservenka Ignác viceprovinciálissal megegyezett, hogy három atya kerüljön Veszprémbe, hogy a papképzésben és az oktatásban segédkezzenek. Saját maga is nagy összegű felajánlást tett a veszprémi gimnázium bővítésére. Ezt követően 1714-ben Vácott és Kecskeméten is elkezdődött a piarista oktatás megjelenése. 1717-ben pedig megalapításra került a pesti iskola, nem sokkal később, 1719-ben pedig a debreceni iskola alakult meg.¹⁶ A XVIII. század első felében még több városba, például 1719-ben Debrecenbe, 1720-ban Szegedre, 1725-ben Nagykárolyba, 1727-ben Tokajra, 1729-ben Rózsahegyre, 1730-ban Máramarosszigetre, 1739-ben Magyaróvárra, 1740-ben pedig Kissebenbe és Medgyesre is eljutottak a piaristák.¹⁷

Az iskolák beindításakor természetesen jelentkeztek nehézségek: hol az épület, hol a diákok hol a pénz hiányzott. A püspökök és a helyi előjárók szívesen támogatták a piaristákat lelkipásztori szolgálatokért cserébe. Mivel ebben a korban a diákok oktató munkáját akár 2-3 piarista atya is el tudta látni, a rendnek maradt sok olyan tagja, akire iskolán kívüli munkát bízhatott. A piarista atyák tehát nem csak a tanítást tekintették hivatásuknak, hanem a diákpasztoráción túlnyúló lelkipásztorkodást is. Az önálló magyarországi rendtartomány föllállítására is ebben az időben, a generális kongregáció 1721. március 7-i ülésén került sor, amikor az országban már tizenkét helyen 80 piarista működött. Az első tartományfőnök Zajkányi Lénárd lett.¹⁸

---

14 Borián Tibor-Koltai András-Legeza László: Piaristák. Mikes Kiadó. Budapest, 2007. 16. A továbbiakban: Piaristák.

15 Uo. 16.

16 Az elindulástól Trianonig. 41-47.

17 Piaristák. 18.

18 Uo. 18-19.

A piarista rend oktató, nevelő munkája meghatározó volt a század második felében is, a rendtagok száma folyamatosan nőtt. 1775-ben pedig már 345 tagja volt a magyarországi rendtartománynak.¹⁹ A piarista atyák nyitottak voltak az új tudományokra, számos tudós is akadt közöttük, de az iskolákban volt színjátszás is. Tehát a humán és reál tudományokkal egyaránt foglalkoztak. Sőt több városban a világi papok képzéséből is részt vállalt a rend.²⁰ A jezsuita rend magyarországi feloszlata és a Ratio Educationis alapvetően befolyásolta a rend életét. A jezsuita rend után a piarista rend lett az ország legnagyobb tanítórendje. 1780-ban az 54 magyarországi katolikus iskolából 28-ban, 1848-ban pedig a 80-ból 29-ben tanítottak piaristák. 1776-ban Mária Terézia négy egykori jezsuita iskolát adott át a piaristáknak Kőszegen, Trencsénben, Selmezbányán és Kolozsvárott. II. József trónra kerülésével azonban sok minden megváltozott. A piarista oktató munkát az uralkodó hasznosnak tartotta, de reformjai elérték a piarista rendet is. Betiltotta többek között a Rómával való kommunikációt, megszüntette a rend saját növendékképzését, sőt a tartományfőnöktől is megvonta legtöbb előjárói jogát, átszervezte a rend iskolahálózatát, több városban, más rendek épületébe költöztette át a piaristákat. 1782-től a podolini rendház is a magyar rendtartományhoz tartozott. 1801-től egészen 1848-ig folyamatosan tanítottak magyarországi piaristák a bécsi Theresianumban.²¹ Bolla Márton tartományfőnök a következőket írta erről az időszakról: *„Mi, akik tanítással és neveléssel foglalkozunk, két lehetőség előtt állunk: vagy elragad bennünket az új áramlatok sodra, vagy pedig józan eszünkkel a hasznosakat kiválogatjuk belőlük, az ártalmasokat pedig elvetjük.”*²² A piarista rend tehát igyekezett megtalálni a középutat ebben a szabályozott korszakban is, hogy az oktató, nevelő munkát folytathassa. Az 1825-ben létrejött Magyar Tudományos Akadémia 1848 előtt hét piaristát választott levelező tagjának. A piarista atyák rengeteg tankönyvet írtak ebben az időszakban, amit más iskolákban is használtak. Az 1840-es évek elején már több órát magyar nyelven is tanítottak.²³ Az 1848-as forradalom idején tíz piarista működött a honvédsereg és a nemzetőrség tábori lelkeseként. 1849-ben több gimnáziumot bezártak, néhány csak kigimnáziumként működött tovább, azonban 1916-ra a rend valamennyi gimnáziuma 8 osztályos lett. A század második felében a rendi hivatalos nyelvhasználat is áttért a latinról a magyarra, 1867-ben pedig végleg elhagyták a latint. 1904-ben X. Piusz pápa nyomására a magyar

---

19 Piaristák. 20.

20 Uo. 22-23.

21 Uo. 24-27.

22 Uo. 27.

23 Uo. 28-31.

rendtartomány újra aláveti magát a generális kormányzásának és 1781 után újra központi irányítás alá került. 1849 után az iskolákban önképző körök jöttek létre, amik gyakorló iskolaként működtek. 1862-ben Szegeden, 1867-től már Pesten is működtek. Ezekben az önképző körökben élénk diákmunka folyt, vezetőit demokratikus úton választották, azonban a tanárok irányítása alatt. A piarista tanárok már ekkor is erősítették a diákjaikban a közösségi szellemet, 1890-től kezdve tanulmányi kirándulásokat is szerveztek a diákoknak, ami a későbbi piarista nevelés egyik fontos eszköze lett.²⁴

Az I. világháború és Trianon a piarista rendet is sújtotta. A Tanácsköztársaság különösen nehéz időszak volt a rend életében. 1919-ben hozták létre a Vallásügyi Likvidáló Hivatalt, amelynek vezetője egy hitehagyott piarista papnövendék, Fáber Oszkár volt. A hivatal 1919. április végén lefoglalta a rend vagyonát, és az épületeket állami tulajdonba vették. Május után már csak az taníthatott, aki aláírta a nyilatkozatot, hogy a tanácsköztársaság szolgálatába lép az egyház helyett. Míg 1910-ben közel 400 tagja volt Magyarország területén a rendnek, 1920-ra számuk 350 alá csökkent. A csehszlovák hatóságok kilenc piarista iskolát államosítottak, 1922-ig öt rendház megszűnt, több piarista atya visszatért Magyarországra. Jugoszláviából 1920-ban kiutasították a piaristákat, Romániában 1921-ben létrejött a viceporivincia, 1925-ben pedig önálló rendtartomány lett, 1930-ban létrejött a szlovákiai rendtartomány is. Ezt követően elindult egy rendi megújulás.²⁵ Az 1920-as évek végére elkészültek a piarista rend új konstitúciói, bevezetésük pedig azt jelentette, hogy a magyarországi rendtartomány el fogja veszteni addig élvezett választási jogait. Ezt 1940-ben hirdették ki, ezzel megszűnt a magyar rendtartomány autonómiája, és ekkortól a generális nevezte ki az új tartományfőnököt. Ebben az időszakban a rend rengeteg energiát fordított a növendéknevelésre, a noviciátus Vácott működött. Sokat erősödött ebben az időszakban a cserkészlet és a piaristák közötti kapcsolat.²⁶ „A sikeres piarista utánpótlás nevelés igazi záloga azonban a mélyen imádságos, de ugyanakkor két lábbal a földön járó, racionális és mindennel nevelni akaró piarista szemlélet volt.”²⁷ Emellett a piarista atyák országos, tudományos ismertségre is szert tettek, többek közt: Sík Sándor, Schütz Antal, Kornis Gyula, Balanyi György.²⁸

A két világháború közt megjelentek a humán és reál gimnáziumok, a piarista iskolák is színesedtek. Elterjedtek az önképzőkörök az iskolákban. A Vörösmarty, Calasancius,

---

24 Piaristák. 32-38.

25 Uo. 39.

26 Uo. 40.

27 Uo. 41.

28 Uo. 42.

Horváth Cyrill, Ányos Önképzőkörnek 150-200 tagja volt, és ezek évente rendszeresen 15–20-féle pályatételt hirdettek meg. Mellettük működtek a gimnáziumokban különféle hitbuzgalmi egyesületek, mint a Mária-kongregációk, a Segítő Egyesületek, az Oratóriumok (hittani szakkör). A szegényebb tanulókat segítették tankönyvvel és ruhasegéllyel. Mindezek mellett a legerősebb diákéletet befolyásoló szervezet a cserkészlet volt, amely Magyarországon sajátos nemzeti színezetet kapott. A piaristák hamar felismerték a cserkészlet közösségteremtő erejét. Sík Sándor az első magyar cserkészvezetők közt volt, ő alapította 1913-ban a budapesti piarista gimnázium csapatát is. 1925-re már 10 piarista cserkészcsapat létezett. A cserkészlet és az iskolai sportélet is nagyon jelentős volt ebben az időszakban. Miután a diákok végeztek tanulmányaikkal, felmerült bennük az igény az összetartozásra, szerették volna az iskola után is tartani a kapcsolatot egymással. Ennek köszönhetően jöttek létre az első diákszövetségek az iskolák körül.²⁹ A II. világháború a piarista rend életében is nehéz időszak volt, több épületük megrongálódott, az orosz front elől több szerzetes is a dunántúli rendházakba menekült. A háború után bevezették a 8+4 osztályos oktatást, így a piarista iskolák is 12 osztályosra bővültek. 1946-ban bekövetkezett haláláig Zimányi Gyula volt a magyar piarista provincia tartományfőnöke, akit Tomek Vince követett. Azonban Tomeket 1947 szeptemberében rendi generálissá választották, így 1947 októberében Sík Sándor került a magyar tartomány élére. Mivel az állam megakadályozta a provinciai káptalanok megtartását, Tomek Vince újra és újra Sík Sándort nevezte ki a tartomány élére, egészen 1963-ban bekövetkezett haláláig. 1946-ban 12 piarista atya egy németországi menekültházban, a támadhatóságuk miatt úgy dönt, hogy a hazatérés helyett, Tomek Vince támogatásával megszervezik a rend megtelepedését az Amerikai Egyesült Államokban.³⁰

A piarista rend már a Tanácsköztársaság alatt is átélte egy államosítást, ezért nem érték annyira váratlanul az 1945 és 1950 közötti események. 1948-ban államosították az iskolákat, így meggyengítették a rend anyagi forrásait. Ugyan hivatalosan a tanárok kaptak állami felajánlást, hogy tanítsanak az állami iskolákban, de ehhez le kellett volna tenniük az esküt. A hittanárok kivételével ezt nem vállalhatták. Szintén 1948-ban tartóztatták le Korcsiák Ede és Lénárd Ödön piarista szerzeteseket, valamint Sörlei Zsigmondot és társait. Sík Sándor igyekezett megtartani a rendi egységet és sorra látogatta a rendházakat. 1949-ben a tartományi káptalant a válságos helyzetre való tekintettel elhalasztották és Tomek Vince újabb három évre őt nevezte ki a tartomány élére. Október végén a piarista

---

²⁹ Piaristák. 42-43.

³⁰ A Magyar Piaristák 1950-ben. 14.

növendékeket kitiltották az egyetemről, mivel nem voltak hajlandók aláírni, hogy képesítésük megszerzése után állami iskolában vállalnak munkát.³¹

1.3 A váci Piarista Gimnázium

A váci gimnáziumot 1714-ben Kollonits Zsigmond váci megyéspüspök alapította, kezdetben az alapismeretekre oktattak: szónoklat, számtan, ének-zene. Az iskola hamar fejlődésnek indult, már 1717-ben 233 tanulója volt. 1725-ben Berkes András két telket adományozott a piaristáknak, és még a saját házát is felajánlotta, hogy az építkezés alatt a piaristák ott lakhassanak. Ebben az évben kerül sor a piarista templom alapkövetételére is.³² 1762-ben gróf Migazzi Kristóf bécsi érsek, bíboros és váci püspök megalapította a Nemesei Ifjak Kollégiumát, ahová a piarista atyákat kérte fel tanítani. 1764-ben ő hívta meg Mária Teréziát is Vácra, aki nem sokkal később megalapította a Theresianumot.³³ A váci iskolai élet nagy fejlődésnek indult ebben az időszakban. Töretlenül fejlődött Mária Terézia uralkodása alatt, II. József idejében azonban visszaesett. II. József 1784-ben feloszlatta a Theresianumot.³⁴ A váci rendházat és iskolát 1785-ben a domonkosok épületébe telepítették át a hatóságok (csak 1796-ban költözhetek vissza régi helyükre).³⁵ 1785-ben lefoglalták a rendházat és a templomot. Az előbbiből kaszárnnyát alakítottak ki, a templomot pedig rövid ideig lóistállóként hasznosították. 1809-ben az iskolát ideiglenesen hadikórházzá alakítják.³⁶ Ez az időszak sok nehézséget okozott a gimnázium életében, de az 1800-as években az iskola újra fejlődésnek indult. A rend csak 1852-től, Scitovszky érsek közbenjárására vehetett föl újból jelölteket. Ezért az addigi három helyett egy helyen, Vácott állítottak föl noviciátust.³⁷ A XIX. század végén Schuster Konstantin megyéspüspök, aki maga is piarista, új épületszárnnyat építtet, torna- és rajzteremmel. Az iskola ekkor már 15 ezer kötetes könyvtárral és rendkívül modern fizika szertárral rendelkezett.³⁸

A Tanácsköztársaság idején a váci gimnázium is állami vezetőt kapott és a nevét Váci Főgimnáziumra változtatták, de a rendszer megszűnését követően visszakerültek a dolgok

---

31 A Magyar Piaristák 1950-ben. 15.

32 Szerző ismeretlen: Az immár 286 éves iskola története. In: A Váci Piarista Gimnázium Jubileumi Évkönyve 2000. Szerk. Nyeste Pál Sch. P. Váci Piarista Gimnázium, 2000. Vác 42-45. A továbbiakban: Az immár 286 éves iskola története.

33 Uo. 46-48.

34 Uo. 49.

35 Piaristák. 42-43.

36 Az immár 286 éves iskola története. 49-50.

37 Piaristák 34.

38 Az immár 286 éves iskola története. 55.

a régi kerékvágásba. Az 1920-as években már inkább az optimizmus és a lelkes nevelőmunka jellemezte az iskolát. Megalakult a Hadiárva konviktus, 1922-től a 192. sz. Erdősi Imre Cserkészcsapat, ami egészen a II. világháborút követő időig fennállt és nagyban hozzájárult az erős piarista közösségek kialakulásához. 1923-ban megalakult a Váci Piarista Diákszövetség. 1932-ben a gimnázium egyedüli fenntartójává a Magyar Kegyestanítórend vált. 1940-ben megkezdődött az új gimnáziumi épület építése, Hüttl Dezső és Huber Miklós tervei alapján. Az iskola új épületszárnya 1941-re készült el.³⁹ 1944. december 8-án érték el Vácot az orosz csapatok, ekkor az oktatás már szünetelt, csak 1945 februárjában indult újra. Ebben az időszakban átmenetileg lányok is tanultak a gimnáziumban. A nyolcosztályos gimnázium megszüntetése miatt a gimnázium csak 4 osztályos lett. 1948 júniusában pedig, 8 iskola kivételével államosították az egyházi iskolákat, így a váci gimnáziumot is. Az iskolában egyedül Ludmány Antal atya taníthat még 1 évig, a hitoktatás miatt.⁴⁰ A váci házat és iskolát összesen hat részben államosították 1949-ben, december 20-a után már csak 5 szobát hagytak meg a rendházban a piaristáknak. 1950 júniusában a váci püspöki palotába internálták a piaristákat, majd szeptemberben egy véghatározatban megállapították a teljes épületet államosítását.⁴¹ A püspöki palotába a váciak mellett szegedi és nagykanizsai piaristák is kerültek, a padláson laktak, de misézhettek a püspöki palota kápolnájában, ellátásukról a hívek gondoskodtak. A rendházba nem mehettek vissza, de a városba szabad kijárásuk volt. A püspöki palota előtt 3-4 alkalommal is szerveztek tüntetést, de más atrocitások nem voltak.⁴² A váci gimnázium tanárai az állam és az egyház közt létrejött megállapodás után, különféle helyre kerültek. A váciak közül sokan átkerültek a váci egyházmegyébe, és Vácot, vagy a környéken maradtak. Ezek közé az atyák közé tartozott Holl Béla is, aki a kórusnak is tagja volt. Holl Béla a pesti Piarista Gimnáziumban végzett és érettségi után 1941-ben lépett be a piarista rendbe, majd 1944-1948. között a Pázmány Péter Tudományegyetemen tanult, magyar-latin szakon. Mivel 1948-ban a legtöbb piarista iskolát államosították, így nem kezdetett el tanítani. 1949-ben a váci egyházmegyéhez került, kezdetben a püspöki szemináriumban tanított, majd Kispesten, Pestújhelyen és Nézsán szolgált káplánként. 1956-ban Kovács Vince püspök úr Vácra hívta és a Váci Püspöki Könyvtár könyvtárosa és levéltárosa lett. Kovács Vince püspök átmeneti időre

---

39 Az immár 286 éves iskola története. 56-58.

40 Uo. 59-60.

41 A Magyar Piaristák 1950-ben. 25.

42 Uo. 25.

még egy lakrészt is biztosított számára a püspöki palotában.⁴³ Egészen 1960-ig dolgozott a Váci Püspöki Könyvtárban. Amikor Vácra került, rövid ideig a piarista Szent Anna Templom igazgatását is ellátta. Ekkor került kapcsolatba a Szent Anna kórus tagjaival, és maga is kórustaggá vált. Szerzetesi munkáját a kórusban is folytatta, sokaknak segített a fényképészetben, ami komoly hobbijává vált és tudományos munkájában is használta. A kórustagok gyermekei közül többeket ő keresztelt és a váci kórházban titokban egy-egy válságos állapotban született csecsemőt is megkeresztelt, egy a kórházban dolgozó volt apáca, vagy éppen a kórustagok kérésére. 1960-ban irodalomtörténeti kutatásainak köszönhetően a Magyar Tudományos Akadémiára került, 1962-től Klaniczay Tibor meghívására az MTA Irodalomtudományi Intézetének lett külső munkatársa, 1977-től több egyetemen is tanított (ELTE, JATE, Pázmány Péter Katolikus Egyetem). A piarista rendhez megtartotta kötődését, ha a kórustagok Rómában jártak, akkor megkérte őket, hogy egy-egy munkáját juttassák el Tomek Vince generális úrhoz, és ajánlotta nekik, hogy keressék fel osztálytársát Triznya Mátyás festőművészt és feleségét, Szőnyi Zsuzsát mint a magyar értelmiség római képviselőit. Később visszakerült a rendi keretbe, beköltözött a pesti rendházba, és ott élt egészen 1997-ben bekövetkezett haláláig.⁴⁴

Munkásságára jellemző, hogy ministránsokat szervezett és foglalkozott az ifjúsággal, szeretett fényképezni, szervező munkájának köszönhetően az állam sokáig rajta tartotta a szemét. Egy 1964. február 19-én készült, a váci püspökségről szóló jelentésben ezt olvashatjuk róla: „Miután 1960 elején állásából az Állami Egyházügyi Hivatal kívánságára elmozdították – papi munkát végezni nem kívánt, ez a valószínű... Vácott lakik a püspöknél (MTA alkalmazza). Pillanatnyilag a váci volt piarista templomot ő látja el vasárnaponként. A püspök igen szereti, feltétlen hatással van rá.”⁴⁵ A kórustagokkal nagyon jó személyes viszonyt ápolt, szívesen emlékeztek rá vissza.

Ludmány Antal 1920-ban született Királyegyházán, a mai Románia területén. Az iskola elvégzése után rögtön piarista lett, 1945. november 11-én szentelték pappá. 1946-ban helyezték Vácra, ahol hittant tanított. Már ekkor is sok diákkal foglalkozott és a diákokkal lemezhallgatásokat szervezett.⁴⁶ A gimnázium diák kórusával is ő foglalkozott, néhány kóristát innen hívott meg a Szent Anna kórusba. 1956-tól 1959-ig lelkész volt

---

43 Chikány Béla: Megemlékezés Dr. Holl Béla piarista tanárról, az irodalomtudományok kandidátusáról (1922-1997). In A Váci Piarista Gimnázium Évkönyve 2002. Szerk. Nyeste Pál Sch. P. Kiadó: Váci Piarista Gimnázium, Vác. 2002. 8-9. A továbbiakban: Megemlékezés Dr. Holl Béla piarista tanárról.

44 Megemlékezés Dr. Holl Béla piarista tanárról. 9-11.

45 ÁBTL 3.1.2. M-33633. 52.

46 Pinke József: Váci Utcák - Váci Emberek. Magánkiadás, Vác, 2010. 108. A továbbiakban: Váci Utcák - Váci Emberek.

Árpádföldön, ezt követően Újpestre került, a 80-as években elkerült vidékre, Hómezővásárhelyre és Kiskunfélegyházára plébánosnak.⁴⁷ A gimnázium újraalapításakor ő is a váci rendház tagja lett, 1994-ig tanított, utána már csak papi szolgálatot látott el 2003-ban bekövetkezett haláláig.⁴⁸

1.4 A piarista diákszövetségek kialakulása

Az első diákszövetség a hivatalos működését 1923. június 10-én kezdte meg, a Vácott tartott alakuló közgyűléssel. A váciak egy kisebb csoportja már 1921. október 24-én egy megbeszélés jegyzőkönyvében kifejezték szándékukat, hogy egy öregdiákokból álló egyesületet alapítsanak. A váciaknak Budapesten volt irodájuk és Budapesten és Vácott egyaránt tartottak összejöveteleket. Céljaik közt szerepelt az iskola segítése, a szegény sorsú diákok támogatása, az öregdiákok támogatása például főiskolai ösztöndíjakkal, valamint az öregdiákok és elhunyt tanárok emlékének gondozása. Emellett megjelent egy erős lokálpatriotizmus is, fontosnak tartották Vác városának a gondozását, szeretetét.⁴⁹

A hivatalos megalakulást követő évben, 1924-ben létrejött a Budapesti Piarista Diákszövetség is. Már korábban is tettek erre irányuló kísérleteket. A budapesti gimnázium igazgatója, Bartos József még az első világháború előtt felszólította Finály Lajos miniszteri tanácsost, hogy dolgozzon ki egy memorandumot a Piarista Diákszövetség megalakulására, és dolgozza ki annak alapszabály-tervezetét. A terv nem valósult meg, és a világháború miatt kitolódott az alapítás, 1922-ben Bartos József és Kőrösi Albin nyomására gróf Teleki Pál dr., dr. Ugron Gábor és Weszely Tibor megalakították az első szervezőbizottságot. Nem sokkal később dr. Padányi Emil az 1893-ban érettségizett évfolyamra alapozva 1924. május 18-ára összehívta a diákokat és az ott megjelent diákok vállalták, hogy osztályaik névsorát összegyűjtve részt vesznek a szervezésben. Június 15-én az alakuló közgyűlésen így mintegy 600 piarista diák vett részt. A szövetség vacsorákat szervezett, könyvsegélyt adott. Színvonalas jogi szakelőadásokat tartott, megemlékezéseket tartottak a híres tanárokról és öregdiákokról.⁵⁰ 1933-ban megalakították az ifjúsági csoportot (D.I.CS), ahol az iskolából kilépő diákokat

---

47 Váci Utcák - Váci Emberek. 108.

48 Uo. 109.

49 Dr. Jakabffy Kálmán: A Váci Piarista Diákszövetség megalakulásának rövid ismertetése. In: Emlékkönyv a magyar piarista rendtartomány háromszázéves jubileumára. Szerk. Balanyi György és Lantos György. Kiadja a Budapesti Piarista Diákszövetség. Budapest, 1943. 400-402. A továbbiakban: A Váci Piarista Diákszövetség megalakulásának rövid ismertetése.

50 Dr. Párdányi Emil: A Budapesti Piarista Diákszövetség története. In: Emlékkönyv a magyar piarista rendtartomány háromszázéves jubileumára. Szerk. Balanyi György és Lantos György. Kiadja a Budapesti Piarista Diákszövetség. Budapest, 1943. 404-408.

szárnyaik alá vették, támogatták őket és az iskolaigazgató felügyelete mellett egy helyiséget is kaptak az iskolában, ahol tanulhattak, és diákéletet élhettek. 1936-ban elindult a Piarista Öregdiák lap, hogy a diákszövetség életéről és a csoportokban folyó munkákról beszámoljon. A szövetség vagyona egy részét ingatlanba fektette, például a Költő-utcában vettek egy házat és Balatonszárszón vásároltak egy cserkészüdülőt.

1.5 A pártállam ellenőrzése az egyházak, különösen a katolikus egyház felett

A kommunista államhatalom mindenhol a saját létét veszélyeztető társadalmi kapcsolatokat, kapcsolatrendszereket, csoportokat és közösségeket akart felfedezni. Ezért megpróbálta felderíteni azokat a kisközösségeket, amelyeket szervezkedésre alkalmasnak ítélt.⁵¹ A szerzetesrendek, így a piarista atyák is külön megfigyelés tárgyát képezték, mivel sokan a polgári életben helyezkedtek el, többen az egyházmegyékben. Emellett rendelkeztek külföldi kapcsolatokkal is.⁵² 1948-tól kezdve fokozottan figyelték a szerzetesrendeket. A piaristák közül is inkább azokat, akik kiscsoportos foglalkozásokat szerveztek, például Bulányi György, Juhász Miklós, Török Jenő, akiket le is tartóztattak.⁵³ Rajtuk kívül még kiemelkedően foglalkoztak Lénárd Ödön piarista szerzetessel az Actio Catholica titkárával, aki 18 évet ült börtönben.⁵⁴ Természetesen a kórus kapcsán érintett szerzeteseket is megfigyelték, Holl Bélát és Ludmány Antalt is megemlíti a jelentések.⁵⁵ 1957 és 1962 között Berényi István irányítja a „klerikális reakció elhárításával foglalkozó” állambiztonsági részleget (Belügyminisztérium II/5-c alosztály).⁵⁶ Az Állami Egyházügyi Hivatal egyik jelentése szerint 1956-ban a katolikus egyházban a forradalom előtt 600 jelentősebb egyházi hivatalból 260-at a diktatúra számára megfelelő személy foglalt el. A forradalom után ebből 57-et távolítottak el.⁵⁷ Az állam és az egyházak közti viszonyt jól jellemzi az MSZMP KB Politikai Bizottságának az 1958-as állásfoglalása: *„Az elvi alapokat vizsgálva a pártvezetés kimondta, hogy az egyházak a szocializmus körülményei között is hosszú ideig létezni fognak, így a párt stratégiáját ennek megfelelően kell kialakítani. A korábbi tapasztalatok alapján megállapítást nyert az is, hogy az egyházakkal történő direkt összeütközés jelentős társadalmi nyugtalanságot eredményezne*

51 Dr. Varga Lajos tanulmánya. Adatok a váci Szent Anna (piarista) kórus történetéhez. Elhangzott a Piarista konferencián 2015-ben. 1. A továbbiakban: Dr. Varga Lajos tanulmánya.

52 Uo. 2.

53 Hetényi Varga Károly: Szerzetesek a horogkereszt és a vöröscsillag árnyékában 2, Lámpás Kiadó, Abaliget, 2012, 505. A továbbiakban: Hetényi II.

54 Hetényi II. 553.

55 ÁBTL 3.1.2. M-27023/2. 502-504.

56 Kiss Réka-Soós Viktor Attila-Tabajdi Gábor: Hogyan üldözzünk egyházakat? Állambiztonsági tankönyv tartótiszteknek, Budapest, L'Harmattan, 2012, 7. A továbbiakban: Hogyan üldözzünk Egyházakat?

57 Uo. 18.

- sok erőt vonna el a szocialista építőmunkától.”⁵⁸ Az állambiztonság számára az együttműködő személyek karrierépítése és az egyházi vezetés manipulálása fontos cél volt.⁵⁹ 1958-ban a katolikus egyház beszervezett személyeit tekintve 5041 pap közül 197 ügynököt tartottak nyilván, 13 649 hálózati személyből 294 volt egyházi személy. 1963-ra 8824 együttműködőből, már 336 fő származott egyházi körökből. Az állambiztonság tehát ezen a területen is folytatta a hálózatépítést, és próbált mind jobban befolyása alá vonni egyházi területeket.⁶⁰ Az állami megfigyelések erősödése egybeesett a kórus aktív időszakával, a kórossal kapcsolatban levő atyák közül leginkább Holl Béla iránt érdeklődtek, a külföldi és püspökségi kapcsolatai, illetve az államellenes magatartása miatt. A kutatásból kiderül, hogy ez az időszak a kórus működését is megnehezítette. A váci kórusokon kívül az egyházmegyében más kórust is megfigyeltek, például a nagykőrösi templomi kórust, aminek a működését 1961-ben az állambiztonság lehetetlennítette el.⁶¹

2. Váci zenei élet

1888-ban Vácott Weler Károly karnagy és zeneszerző már működtetett egy kisebb magánkézben lévő zeneiskolát zongora és zeneelmélet tanszakkal. Az első váci zeneiskola 1909-ben indult 32 fővel, itt már zongora, hegedű, magánének és zeneszerzés tanszakok is voltak. Az első igazgató Major J. Gyula, a második Sággh József volt.⁶² Kezdetben a tananyag megegyezett a Magyar Királyi Zeneakadémia tananyagával. A Zeneiskola egyik legismertebb igazgatója Pikéthi Tibor, aki 1921-től a Székesegyház kórusának karnagya és 1934-től a Zeneiskola igazgatója volt egészen 1942-ig, amikor lemondott. A két világháború közt megindult a civil zenei élet Vácott. Az 1920-as években a Váci Gimnáziumnak is volt egy zenekara, amelyet Wolkóber János a vakok pesti intézetének hegedűtanára irányított, ez 1939-ben dr. Tihanyi Tibor vezetésével szimfonikus zenekarrá bővült. Ezen kívül működött egy felnőtt zenekar is Rostetter Jenő vezetésével. Működött egy 30 fős fúvószenekar is Pohl Gyula vezetésével. 1920 után több kisebb énekkar is működött: a Váci Kötöttárugyárban „Szövőgyár Énekkar”, a „Lemezgyári Dalkör”, a Váci Iparos Dalkör, a Reménység Énekkar. 1939-től Kisvácon is alakult egy férfikar Szentzi Molnár Albert vezetésével. Ezek legtöbbje a 30-as évek végével megszűnt. 1938-ban

58 Hogyan üldözzünk Egyházakat?. 21.

59 Uo. 23.

60 Uo. 35.

61 Dr. Varga Lajos tanulmánya. 2-3.

62 Mojzes Gertrúd szakdolgozat: Lakóhelyem zenei élete /Az intézményes zeneoktatás Vácott és a Vác Városi KISZ kórus/. Szombathely, 1983. 5-6. A továbbiakban: Lakóhelyem zenei élete.

alakult meg a Vox Humana kórus, Sümegh Miklós vezetésével, valamint 1942-ben indult a Váci Zenekedvelők Egyesületének Szimfonikus zenekara.⁶³ Vácott tehát élénk kórusélet folyt a világháborút megelőző években.

1952-től Munkaközösségi Zeneiskola működött Vácott, 200-250 fővel. A zeneigazgató Maklár József és Révész Ottó voltak, majd 1963-tól Rostetter Jenőné. A tanszakok az iskola megszűnéséig, 1971-ig működtek. Az állami zeneoktatás 1960-tól indult el az abonyi zeneiskola fiókiskolájaként, majd 1962-től önállóan. 1963 júniusában a Vox Humana 25 éves fennállásának tiszteletére rendezték meg az első Dunakanyar Dalostalálkozót, amit később két évente megrendeztek.⁶⁴ 1963-ban a zeneiskola tanulóiból Bogányi Tibor vezetésével egy gyermekkórus alakult, amely a Művelődési Központ Úttörőkórusaként működött. Szintén Bogányi vezetésével 1964-ben elindult a zeneiskola kamarakórusa, amiből később a városi KISZ kórus kialakult. A zeneiskola tanáraiból 1968-ban alakult meg a Musica Humana Zenekar Erdélyi Sándor vezetésével. 1969-ban indult el a Hámán Kató Általános Iskolában az első zenetagozatos osztály. A diákokból Hajnóczy Katalin megalakította a „Karolina” gyerekkórust 1972-ben, a kórus 1986-tól külföldön is többször szerepelt. A Váci zenei élet egyik színfoltja volt még a vácrátóti hangversenysorozat, amelyet évente rendeztek meg az MTA botanikus kertjében.⁶⁵ A váci Zeneiskola 1981-ben vette fel Bartók Béla nevét. Ezen a névadó jubileumi ünnepségen felléptek Lehotka Gábor, a Vox Humana, a Városi KISZ kórus és a Hámán Kató Általános Iskola „Karolina” gyermekkórusa is.⁶⁶ A Váci zenei élet tehát nagyon színes volt a két világháború között, sok kisebb társulat színesítette a város életét. A II. világháborút követően azonban az egyházzene alig kapott helyet, az állam igyekezett irányítani a civil szférának ezt a szegmensét is, ugyanakkor a művészek egy része 1945 után is a zenei élet közszereplője maradt.

2.1 A váci KISZ kórus

Ahogy korábban is láttuk, Vácott több kórus is működött a pártállami diktatúra ideje alatt, volt ami közvetlenül állami irányítás alatt, volt ami szabadon. Az állam természetesen figyelemmel kísérte a kórusok életét. A váci KISZ kórus 1964-ben alakult, 12 fővel, Bogányi Tibor tanárúr kezdeményezésére egy szolfézscsoportból. A Vox Humana mellett

---

63 Lukács Ilona szakdolgozat: Vázlatok Vác zenei életéről. Vác, 1988. II. fejezet /1.pont nincs oldalszám. A továbbiakban: Vázlatok Vác zenei életéről.

64 Lakóhelyem zenei élete. 14.

65 Vázlatok Vác zenei életéről. III. fejezet /A-D nincs oldalszám

66 Uo. Vác II. fejezet / 2.

ők is aktívan bekapcsolódtak a váci zenei életbe. Első nagy sikerük, hogy a II. Országos Kamarakórus Fesztiválon aranykoszorús minősítést érték el.⁶⁷ A leánykórus első önálló hangversenyét 1967. december 17-én rendezték meg a Géza király téri gimnáziumban. 1968-ban már a Zenekadémia kamarakórusával szerepeltek közösen, és a Dunakanyar Dalostalálkozón aranykoszorús minősítést is elnyertek. 1970-ben már 60 tagja volt a női kórusnak. A kórus 1971-es márciusi hangversenyén Pergolesi Stabat Mater című műve is elhangzott. Ugyanebben az évben a Váci Állami Zeneiskolában a növendékzenekarral, a Musica Humana zenekarral és a Vox Humana énekkarral közös hangversenyük volt. A 70-es években a kórus többször szerepelt külföldön, többek közt Weimarban, Bécsben, Brüsszelben és Párizsban. 1976-ban a női kar vegyeskarrá bővült. 1978-ban Vácott szervezték az Ifjúsági Kórustalálkozót ahol a KISZ kórus szintén részt vett. Természetesen részt vettek a zeneiskola névadó ünnepségén is, amelyet Bartók Béla születésének 100. évfordulóján rendeztek. A kórus a 80-as években is aktív maradt. Ekkor is aktív közösségi munka jellemezte, szerveztek közös hangverseny-, múzeum és színház- látogatást, zenei edzőtáborokat. Nagyon sokat köszönhet a kórus a váci zeneiskola tanárának, Bogányi Tibornak, aki nem csak szakmai vezetőjük volt, hanem a kórus motorja is. Több általános iskolában és középiskolában vezetett kórust. A nevéhez fűződik a Váci Úttörőkórus (1963-1979), A Váci Fiúkórus (1976-1979) is. A város tehát igyekezett egy színvonalas szakmai kórust KISZ színekben is működtetni.⁶⁸

2.2 Vox Humana kórus

A Vox Humana kórus 1934-ben alakult. Eleinte kis létszámban Sümegh Miklós, Valeróné Nell Margit és Tóth Ilonka lakásán folytak az éneklések. Ahogy nőtt a kóruslétszám, kiszorultak a magánlakásokból és hol templomokban, hol az Emericana helyiségében próbáltak. 1938-tól már nyilvános hangversenyük és országos szereplésük is volt. 1939-ben a Magyar Rádióban egyenes adásban is énekeltek. A kórust Sümegh Miklós vezette egészen 1942-ig. A kórusmunkában nagy segítségére volt Valeróné Nell Margit, aki rengeteg szervezés mellett még a női kórustagok hímzéses formaruháját is megtervezte.⁶⁹ 1942-ben egy fiatal kórustag vette át az énekkar vezetését, aki még a zenei tanulmányait végezte. A lelkes fiatalembert Maklári Józsefnek hívták. A háború utolsó éveiben a kórus

---

67 Nagy Elekné: A Zenei ízlés fejlesztése egy amatőr együttesben - a Vác Városi KISZ kórus életéből: évszám nélkül, hely ismeretlen 4. A továbbiakban: A Zenei ízlés fejlesztése egy amatőr együttesben.

68 Lakóhelyem zenei élete. 15-37.

69 Petővári Gyula: A Vox Humana multjából a mához érve - vázlat a kórusalapításról. in: "Cohors Genereosa" 1938-1978, kiadja a Híradástechnikai Anyagok Gyára közművelődési bizottsága, Vác, 1978. 17-22.

szinte teljesen megszűnt és 1946-ban 46 fővel újjáalakult. 1947. október 5-én a rádióban 30 perces élő adásban adtak hangversenyt. Annak ellenére, hogy az énekkari próbákon mindennapos gondjaik voltak, például nem volt fűtés, villany, vagy éppen a zongora hiányával kellett megküzdeniük, az énekkar fokozatosan fejlődött, és sikereket aratott. 1948-ban a Váci Szabadművelődési Tanács Vox Humana énekkaraként működtek, majd beléptek a Munkás Dalszövetségbe. Ebben az évben vettek részt a Szolnoki Országos Dalversenyen, ahol II. helyezést értek el. Az 50-es években már az ország öt legjobb kórusa közt emlegették. A kórustagok itt sem csak énekeltek, hanem baráti találkozókat, klubesteket szerveztek és közös kirándulásokon vettek részt. A közösségé formálódás tehát erre a kórusra is jellemző. A magas szakmai színvonal és az összekovácsolódott közösség meghozta gyümölcsét. 1961-ben Debrecenben, a Bartók Béla Nemzetközi Kórusversenyen első helyezést értek el, ősszel már a televízió is bemutatta az akkor már 60 tagú énekkart. 1962-től már a művelődési központban próbáltak. 1963-ban a Vox Humana 25 éves jubileuma alkalmából először rendezték meg a Dunakanyar Dalostalálkozót. Ugyanebben az évben az énekkar a XI. Arezzói Nemzetközi Kórusversenyen képviselte hazánkat, ahol a női kar III., a vegyeskar IV., a népek zenéje kategóriában pedig I. helyezést értek el. A nemzetközi siker után 1964-ben itthon Veszprémben „Aranykoszorút” majd „kiváló kórus” kitüntetést kaptak. 1965-ben már a Hanglemezgyár is felvételt készített velük. 1966-ban Maklári József magasszintű művészi munkája elismerésül Liszt Díjat kapott. A 60-as évektől több külföldi szereplésük is volt, felléptek Jénában, Grázban, Bulgáriában, az akkori Szovjetunióban és Franciaországban is. 1973-ban a Zeneakadémián is felléptek, többször elnyerték a Kiváló Együttes kitüntetést, 1976-ban részt vettek a XXIV. Arezzói Nemzetközi Kórusversenyen, ahonnan két I. és egy III. helyezéssel tértek haza.⁷⁰

A Vox Humana énekkar később is folytatta Európa szerte az éneklést, négy alkalommal is részt vett az Europa Cantat fesztiválokon (Graz, Namur, Strasburg, Pécs). 1980-ban a BBC által meghirdetett „Énekeljenek a népek” rádiós vetélkedőn elnyerték az Ezüst rózsza díjat. A '90-es évek végén kiadtak egy önálló lemezt, és közreműködőként résztvettek a Hungarotonon Pikéthy - Lehotka lemezének rögzítésében. Maklári József 1942-től egészen 1999-ben bekövetkezett haláláig vezette az énekkart. Tanulmányait a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán végezte, 1949-1957. között a Honvéd Művészegyüttes karnagya, 1967-1984-ig a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán docens, majd 1984-1992-ig egyetemi tanár volt. A Vox Humanát életműveként 57 éven keresztül irányította. 1980-

---

70 Péter Pál: 40 éves a váci Vox Humana. in: „Cohors Genereosa” 1938-1978, Szerk. Petővári Gyula, kiadja a Híradástechnikai Anyagok Gyára közművelődési bizottsága, Vác. 1978. 24-29.

1990 között a KÓTA elnöke, több nemzetközi szervezetben is képviselte Magyarországot (Európai Ifjúsági Kórusok, Nemzetközi Kóruszövetség). Munkájának elismeréseként több díjat is kapott. 1967-ben Liszt Ferenc-díjat, 1975-ben Váctól Pro Urbe kitüntetést kapott, később megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjét, majd posztumusz KÓTA-díjban részesült 2004-ben. Halálát követően tanítványa, Ménesi Gergely vette át a kórus vezetését egészen 2004-ig. Őt később Lógó Tibor követte, aki szintén a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem karvezetés szakán végzett. Az énekkar napjainkban is aktív, idén lesz 80 éves, amit jubileumi hangversennyel készülnek megünnepelni.⁷¹ A Vox Humána és a váci kórusélet aktivitását és elismertségét jól jellemzi az alábbi bejegyzés a váci naplóban, amelyet Mészáros Sándor írt a Váci Napló 1969. június 25-ei számában:

„A megyei pártbizottság kulturális téren arra törekszik, hogy Vác legyen a központja a kóruséletnek. Az alap természetesen a Vox Humána, De az utódok nem sokkal maradnak le... Olyan középiskolás lányok énekelnek itt a KISZ kórusban, akiknek jó hangjuk mellett többnyire kitűnő és jeles bizonyítványuk van. Valamennyien szeretik a zenét és azt az embert, akiről eddig még nem szóltunk, bár ő a társaság lelke: Bogányi Tibor”⁷²

3. A Szent Anna kórus története

3.1 A Váci Piarista Diákszövetség

Korpás Ferenc reálgimnáziumi igazgató, egykori váci piarista diák 1921-ben az Erzsébet Királyné Szálloda kávéházába beszélgetésre hívta néhány barátját. Ezt az október 24-én történt beszélgetést egy jegyzőkönyv is megörökítette. Korpás Ferenc elmondta, hogy néhányukban megfogalmazódott már a gondolat, hogy a fővárosban és a környéken lakó és sokfelé dolgozó váci származásúakat, főként a váci piarista gimnázium volt tanítványait, tömöríteni kellene.⁷³ A következőket mondta a beszélgetésen:

„Egy olyan barátias-bajtársias kör létesítésére gondolok tehát amely később társadalmi körre fejlődhetik, s alapszabályszerűen, törvényes formák között folytathatja munkásságát” [...]Az alakítandó baráti kör céljául egyelőre a

⁷¹ Vox Humana 70. szerk. Lógó Tibor. Vác, 2008. 3-13.

⁷² A Zenei ízlés fejlesztése egy amatőr együttesben. 4.

⁷³ Bánhidi László: 75 éves a Váci Piarista Diákszövetség 1923-1998. Kiadja a Váci Piarista Diákszövetség, Vác. 1998. 6. A továbbiakban: 75 éves a Váci Piarista Diákszövetség.

lokálpatriotizmuson kívül a meleg baráti-bajtársi érzés állandó ápolását, egymás kölcsönös erkölcsi támogatását óhajtom ezúttal különösképpen megjelölni: a baráti kör helyébe lépő későbbi Szövetségnek egyik legjelentősebb rendeltetéséül pedig a fővárosban tanulmányaikat végző vagy pályájuk kezdetén nehézségekkel küzdő váci ifjúság felkarolását és pártolását gondolom. A távolabbi célkitűzést már a tagok ügybuzgósága, lelkesedése, vállvetett munkája magától fogja megadni. Ha sikerül az utat megtörni, nemcsak lelkes követőkre fog az új alakulat találni, hanem nagy szolgálatokat fog teljesíteni a hazának is.”⁷⁴

A meghívottak és még sokan mások vállalták a szervező munkát. A szövetség a nyilvános működését 1923. június 10-én kezdte meg Vácott, az alakuló közgyűléssel. A szövetség a fent idézett célokon túl, a nevelőiskola iránt érzett hálát, a hazafias nevelésen túl az elhivatottságot is célul tűzte ki, hogy az új korszellem kialakulásában és kialakításának munkálataiban közreműködjenek.⁷⁵ A szövetség neve: A Váci Kegyestanítórendi Gimnázium Volt Iskola-társainak Szövetsége, röviden: Váci Piarista Diákszövetség. Ez utóbbi név szerepel a szövetség körbélyegzőjén is. A célok elérése érdekében a szövetség nyilvántartja a gimnázium volt tanulóit és tanárait, összejöveteleket szervez, megemlékezik a halottakról, az ifjúságot erkölcsileg és anyagilag támogatja, együttműködik a testvérszövetségekkel.⁷⁶

A szövetség Budapest közelsége miatt sajátos helyzetben volt. Mivel sokan Budapesten tanultak vagy dolgoztak, ezért havonta összejöttek Pesten is és Vácott is. 1923 végén Madách emléktáblát készítettek, 1925-ben pedig az I. világháborúban hősi halált halt iskolatársaknak állítottak emléktáblát. Ettől kezdve az éves közgyűlések előtt megkoszorúzták a világháborús emléktáblát. 1933-ban egy Madách-serleget adományoztak az iskolának, és minden évben a felkért szónoknak a serleggel a kezében kellett irodalmi vagy tudományos jellegű beszédet tartania.⁷⁷ A szónok nevét belevésték a serlegbe. A serlegavató beszédet Dr. Kornis Gyula mondta Madách és korunk címmel. 1933-1944. között tíz serlegbeszéd hangzott el. Az utolsó Madách serlegbeszédet Öveges József tanár úr tartotta 1964-ben a Váci Állami, ma Madách Gimnázium emlékülésén.⁷⁸

---

74 75 éves a Váci Piarista Diákszövetség. 6-7.

75 A Váci Piarista Diákszövetség megalakulásának rövid ismertetése. 400.

76 75 éves a Váci Piarista Diákszövetség. 7-8.

77 A Váci Piarista Diákszövetség megalakulásának rövid ismertetése. 401-404.

78 75 éves a Váci Piarista Diákszövetség. 7-8.

A diákszövetség 1944-ig működéséről 4 évkönyvet adott ki, 1926-ban, 1927-ben, 1936-ban és 1943-ban, amelyekben a működési adatok mellett az ünnepi beszédek egy részét is megörökítették. A diákszövetség elnökei voltak: Szűcs István, Korpás Ferenc, Merva Imre. Ügyvezető igazgatók: Korpás Ferenc, Jakabffy Kálmán. Főtítkárok: Jakabffy Kálmán, Szilassy Tibor, Jób Imre és Papp László. A szövetség taglétszáma 1943-ban 1461 fő volt.⁷⁹ 1923-1943 között a szövetség tehát rengeteget gyarapodott, neves tisztviselői voltak, színvonalas programokat szervezett. Volt ifjúsági csoport, evezős szakosztály, támogatták az iskolát, részt vettek a piarista rend 300 éves magyarországi jubileumának megünneplésében, anyagilag is támogatták a diákokat, öregdiákokat. A szövetség fejlődésében óriási szerepe volt az elnököknek és különösen Jakabffy Kálmánnak, aki saját budapesti otthonában biztosított hivatalos helyiséget, és az 1938-as évkönyv szerint „a gazdag tevékenység forrása és valósítója”⁸⁰ 1943-1947 közötti időszakról nem áll rendelkezésünkre gimnáziumi évkönyv, vagy más forrás. Azt tudjuk, hogy a diákszövetséget is megszüntették a polgári egyesületekkel együtt és 1948-ban a gimnáziumot is államosították. Egy alkalommal a piarista atyák ebédlőjében megjelent Andreánszky Gábor professzor, és a diákszövetség vezetősége nevében bejelentette, hogy a szövetség kénytelen szüneteltetni működését. A következőket mondta: *„Jégkorszak következik reánk, de a geológiai jégkorszakokat is mindig felmelegedés követte. Egyetlen eljegesedés sem tudta elpusztítani az életet. Mi is túl fogjuk élni.”*⁸¹ A diákszövetség túl is élte, igaz más, kisebb formában, de fennmaradt.

3.2 A kórus közvetlen előzményei

1947-ben Sík Sándor került a Magyar Rendtartomány élére. Korábban említettem, hogy a piaristáknál mennyire fontos volt a cserkészélet, ehhez nagyban hozzájárult Sík Sándor pedagógiai tevékenysége, aki a cserkészetre fontos pedagógiai eszközként is tekintett. A piarista atyák és tanárok aktívan résztvettek a cserkészéletben. Nem volt ez másképp Vácott sem, ahol rengeteg túrát, kirándulást szerveztek a diákoknak. A tizenkét-tizenhárom éves fiúk gyakran tettek több kilométeres túrákat, akár éjszaka is. Biciklivel, a teljes felszerelésüket cipelve lekerekeztek Vácról a Balatonra.⁸² A Szent László próbán két napon keresztül nem szólhatott senkihez a cserkész, miközben végig kellett járnia a kijelölt útvonalat. Mindenki annyira komolyan vette a próbát, hogy a cserkészek saját

---

79 A Váci Piarista Diákszövetség megalakulásának rövid ismertetése. 404-405.

80 75 éves a Váci Piarista Diákszövetség. 12-15.

81 Uo. 15.

82 Vajta Gábor: Daloskönyv. Magánkiadás, Vác, 2000. 9. A továbbiakban: Daloskönyv.

lelkiismeretükre bízták az ellenőrzést.⁸³ Az egyik kórustag, aki maga is cserkész volt, így fogalmazta ezt meg egy későbbi visszaemlékezésében: „A cserkészlet sokunk számára egy életreszóló élményt és tapasztalatot adott a viselkedésre, fegyelemre, kitartásra és a különböző ismeretek megszerzésére.”⁸⁴ Ekkoriban tehát nem csak fizikai próbákon, hanem szellemi megmérettetéseken is edződtek a diákok. Ez nagyban elősegítette a kis közösségek, és az életreszóló barátságok létrejöttét. A túrázás hagyománya ma is a piarista pedagógia részét képezi.

A tanárok közül kiemelkedik Szemenyei tanár úr személye, aki a cserkészeknek hadijátékokat, evezős túrákat szervezett. Ezek a szervezett túrák és a tanár egyénisége nagy hatást gyakoroltak Vajta Gáborra, a kórus későbbi vezetőjére is, aki a Sas őrs vezetőjeként már akkor népdalokat tanított a nála két évvel fiatalabb srácoknak, de volt, hogy a tanároknak is.⁸⁵ Vajta Gábor kitűnő érettségivel végzett a piaristáknál, és az orvosi karra jelentkezett. A tanulmányai alatt került kapcsolatba a zenével, énekelt az Egyetemi Kórusban, a Földényi Kórusban és magánórákat is vett zeneakadémiai tanároktól.⁸⁶ A cserkész vezetők és a közösségi élet a többi kórustagra is nagy hatást gyakoroltak. Czapek visszaemlékezéséből tudjuk például, hogy „Benke Imre tanárúr, „Parság” cserkészparancsnok mindig jól megszervezte, hogy a tábori élet az akkori szokások szerint jó és zavartalan legyen.”⁸⁷

A gimnáziumba, a háborús helyzet miatt 1944-től kezdve lányok is átkerültek. Czapek így emlékezett vissza erre az időszakra: „A háború után megváltozott az osztályunk összetétele. Jöttek át más iskolákból majd jöttek a háborúba elvitt levonták és katonaiskolások.”⁸⁸ Ezekből a fiatal diákokból Ludmány Antal piarista atya szervezett egy diák kórust, ebben már több későbbi Szent Anna kórustag is énekelt 1948-ban. Ebből a magból alakult ki később a kórus. Ludmány tanár úr így emlékszik vissza erre:

„1948-ban, egy szeptemberi szombat délután, harmad-negyed magával, apró cellámban beszélgettünk. Vác búcsúja másnap volt. Ez a nap mindmáig elég nagy tömegeket vonz a környék falvaiból. Zászlókkal, „kötelékben” és énekelve vonultak a búcsúsok. A látnivalók kedvéért abbahagytuk a trécelést.

Egyszer csak Gábor megránt: „Oda nézz! A papjuk mellettük megy. Velük

---

83 Uo. 9.

84 Czapek Béla: Visszaemlékezések diákéveimről. In: Váci Polgár, 2014. szeptember. 8. A továbbiakban: Czapek visszaemlékezése.

85 Daloskönyv. 11-13.

86 Uo. 16.

87 Czapek visszaemlékezése. 8.

88 Uo. 8.

énekel!” De mint aki lázas. mire csábít ez - gondoltam. Máris kiszaladt a kérdés: „Te is szeretsz énekelni?” Persze, hogy igent mondott. Akarnátok... persze csak a magunk örömére, óvatoskodtam. Akarták. Megszülettünk. Összehoztunk egy szerény álmod. Merthogy így születnek a dolgok, Senki sem sejtí, mi lesz. Csak a lavina törvényei. Ezek a fiúk igazán pár nap alatt összedirigáltak 10-12 fiút és karácsony előtt két nappal, az irgalmasok kórházában, férfikari karácsonyi énekekből, összeállt az első nyilvános éneklésünk. A betegeket ágyastul hordták össze egy tágasabb helyre az irgalmasok. Gábor egy pesti programját otthagya, hogy együtt lehessünk.”⁸⁹

3.3 A kórus megalakulása (története 1949-1959 között)

Ludmány Antal piarista szerzetes 1946-ban került a váci gimnáziumba és ott egészen az államosításig hittant tanított. Emellett ő vezette a diák kórust. Néhány egyetemi diákkal rendszeresen hallgattak mikrobarázdás művészlemezeket és együtt énekeltek. Ez a csapat lett a későbbi Szent Anna kórus magja. Ludmány atya 1949. október 14-ét tekintette indulásnak, bár korábban is voltak kisebb éneklések.⁹⁰ Czapek Béla írása is megerősíti a kórus alapításának a körülményeit: *„Az érettségi után szétszéledtünk, felvételiztünk különböző egyetemekre. Néhány tanárral, például Ludmány hittanár úrral és a cserkész társakkal megmaradt a kapcsolat. Nem akartuk feladni és Ludmány tanár úr és Vajta Gábor irányításával létrehoztuk a megmaradt templomban a Szent Anna kórust, ahol én is alapító tag voltam Bécó fedőnévvel.”*⁹¹

A kórus működési rendjét az iskolai tanév rendje formálta. Mivel sokan egyetemre jártak és a cserkészélet is lefoglalta őket, ezért csak hétvégeként értek rá. Így a kórus szombatonként kezdett próbálni a régi rendház valamelyik még megmaradt helyiségében és a vasárnapi diákmisén énekeltek. A kórus első jegyzője kéziratában így emlékezett: *„A kórus maga és életcélja, valamint munkaprogramja a politikai elnyomás reakciójaként alakult ki, de belső életét felszabadult vidámság, derű jellemezte. Írásba fektetett alkotmányunk volt, amelynek egyik pontja tiltott a Kórus keretében mindenfajta politikai megnyilvánulást.”*⁹²

---

⁸⁹ Daloskönyv. 21.

⁹⁰ Chikány Béla: A váci Piarista Templom Szent Anna kórusának története (1949-1999). Kézirat. 2013. 1. A továbbiakban: Chikány kézírata.

⁹¹ Czapek visszaemlékezése. 9.

⁹² Chikány kézírata. 2.

A hivatalos megalakulás 1950. szeptember 10-én, vasárnap történt. A kórus vendégszerepelt a Svábhegyi Plébánia templomban. Ekkor tartották két szereplés között az „Első Rendes Közgyűlésüket” a svábhegyi piarista házban 14 alapító taggal, ebből 13 volt jelen (Major Endre nem szerepel a képeken, lásd K1.ábra), a kórus alapítóinak névsora megtalálható függelékben (1. melléklet). Áttekintették az első évet, ami igen aktívra sikerült. 55 templomi szereplésük volt, ebből 7 vendégszereplés és 70 próbát tartottak egy év alatt, ami jelzi mennyire mozgalmas volt a kórus élete.⁹³ Közgyűlést azután aktív időszakokban minden évben tartottak, a későbbiekben évente kétszer-háromszor. Karmesternek Ludmány Antalt választották, helyettese a későbbi kórusvezető dr. Vajta Gábor lett. Választottak még sok egyéb tisztségviselőt: pénztárost, jegyzőt, szertárosokat, műsorpolitikai tanácsadót és jelenléti ellenőrt. Később ezt más tisztségekkel is kibővítettek: háznagy (fűtési feladattal is), irattáros, filmiroda vezető, névnap-felelős, sportfelelős, műszaki ember.⁹⁴ A próbákról, közgyűlésekről jegyzőkönyvet is vezettek, ezeket Chikány Béla, Végh Ferenc és egy rövid ideig Evva Ferenc is írta.

A kórus legfiatalabb tagjai 16-17 évesen kezdtek el énekelni, zömük 18-25 közötti, de van néhány idősebb tagjuk is, például Hampó doktor, Evva Ferenc és Roskoványi Endre. Ez is magyarázza, hogy miért nem érdekelte a kórus tagjait annyira a politika. Még javában a diákévekben jártak, azonban nagyon kötődtek a közösségükhöz, a rendhez, az iskolához. Már ekkor is volt lemorzsolódás. Czapek Béla, aki korábban gépészmérnöki karra járt, a budai hangversenyen még énekelt, amikor bejelentette, hogy átmegy a hadmérnöki karra, utána már nem énekelt olyan rendszeresen a kórusban. Az egyetem, a megváltozott életkörülmények, és az állam folyamatos kihívást jelentettek a kórusnak. A fiatalabb tagok már ekkor saját bőrükön megtapasztalták a változást, szerencsére a többség már egyetemre járt a kórus első éveiben, de a fiatalabbak közül többet nem vettek fel egyetemre a családi helyzetük miatt, például Sepáczot és Kordát. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy zárt közösségként összekovácsolódjanak egy életre.

A kórustagok annyira komolyan vették a feladatukat, hogy egy kórustag felvételéhez 2 fő ajánlására volt szükség. A tagfelvételnél mindenkinek vétójoga volt, így próbálták elkerülni a nemkívánatos elemek bejutását.⁹⁵ Minden tagnak külön beceneve volt, amit vagy ő maga választott, vagy a többiek neveztek el. A kórusneveknek elsősorban hangulati célja volt, ami megjelent később a levelezésükben, amiben sokszor „virágnyelven”

---

93 Chikány kézírata. 2.

94 Uo. 2.

95 Daloskönyv. 23.

fogalmaztak.⁹⁶ Emellett később saját alkotmányt hoztak létre, amit szintén mellékelek a függelékben (3. melléklet). Az Alkotmány alapváltozata 1951. január 11-i dátumú.⁹⁷ Már ebben meghatározták a kórus céljait, munkakörét. A kórus alkatát tekintve önkéntes baráti és munkaközösség. Célja, hogy a templomban, hangversenyen énekelhessenek. Az alapszabályban rögzítették, hogy templomon kívüli szereplésre nem vállalkoznak, a kórus teljesen politikamentes. Az alkotmányt évközben többször felolvasták, hogy mindig tisztában legyenek a vállalásaikkal és ne merüljenek feledésbe az abban vállaltak.⁹⁸ A közösség ápolása, az együtt éneklés és a templomszolgálat voltak a legfontosabb célkitűzések. Eleinte néhány próbát a kórustagok, vagy szüleik lakásán is tartottak.⁹⁹

A Szent Anna kórus az államosítás időszakában is próbált, abban az időben éppen az akkori piarista könyvtárban. Furcsa érzés volt számukra 19-20 évesen, hogy a folyosón ott egy vaságy, egy koffer. A piarista tanárok ugyanis átmenetileg ott laktak. Utána átköltöztek a püspöki palotába. Ez sok kórustag számára meghatározó élmény volt. Czapek Béla így emlékszik vissza: *„Az 1948-tól 1950-ig tartó átmeneti időszakban segítettünk menteni, ami menthető volt. Az iskola és a tanárok könyveit gyorsan ládába csomagolták és a diákok szüleinél helyezték el. A cserkészek vagyonát, a sátrakat, felszereléseket a templom kórus melletti tornyába hordtuk és hosszú ideig ott is maradtak.”*¹⁰⁰

Miután lefalazták a kórust, a sekrestye fölötti kápolnában úgy énekeltek, hogy nyitva voltak az ablakok és így hallották az énekszót a hívek. Azonban amikor beköszöntött a hidegebb idő, akkor lementek a földszintre egy szűk helyiségbe, amit fűteni is tudtak. A tüzelőt is maguk vitték, volt egy kis kályha, abban fűtöttek. A fűtésről vagy a karnagy Vajta Gábor, vagy a háznagy gondoskodott. Korábban a kórus tagjai a rendházon keresztül jártak a sekrestyébe és az emeleti folyosóról a kórusra, ahova a templomon belülről nem vezetett lépcső. Mivel rendház 1950. április 27-én végrehajtott teljes államosítása, egyben a feljárási lehetőségek elfalazását is jelentette, a kórustagok nem tudtak feljutni, és a kottáikhoz sem fértek hozzá. Ezért a következő esedékes próbán a kórustagok a gyóntatószék tetejére állított létra segítségével hozták le a kottákat, hogy tudjanak énekelni.¹⁰¹ Mivel a kórusra nem tudtak feljutni, ezért megpróbáltak megoldást találni a helyzetre. Az Althann utcában lakott egy lakatos, akit a tagok csak Bordás bácsiként ismertek. Őt kérték meg, hogy segítsen egy lépcső elkészítésében. A visszaemlékezések

---

96 Dr. Varga Lajos tanulmánya. 5.

97 Chikány kézírata. 2.

98 Uo. 2.

99 Uo. 2.

100 Czapek visszaemlékezése. 9.

101 Chikány kézírata. 3.

szerint csak az anyagköltséget kellett nekik összeszedni. Az egyik szombati napon, a gyóntatószékről a két legfiatalabb tag, Rudnai (Sepácz) Imre és Orosz Tamás másztak fel, fölhúzták a kötelet és úgy kezdődött a csigalépcső építése. A vas-csigalépcsőt már 1950. november 19-én, vasárnap üzembehelyezték, de csak 26-ától kezdve lehetett biztonsággal használni. A lépcső költségeit a kórus kincstára, és Ludmány Antal biztosították. A kórus vaslépcsőjét mementóként 1990 után is megtartották.¹⁰²

1950 szeptemberében felmerül a vegyeskari kórus ötlete. Az apácák női kápolnájának női karára alapozva meg is valósult a vegyeskar. Eleinte külön próbákkal, december 3-án közös énekléssel. Az együttműködés azonban nem tartott sokáig. A visszaemlékezésekből nem derült ki, hogy a cserkészfiúk szellemisége, a szoros menetrend miatt, vagy az államosítás okozta nehézségek miatt, de tény, hogy 1951 májusában Ludmány atya bejelentette a vegyeskar végét.¹⁰³ A kórus létszáma 15-20 fő körül alakult a próbákon, a fellépéseken természetesen többen voltak. Orosz Tamás és Pellei Róbert (édesapja a gépiparban lett tanár) akik 1951 körül, tanáruk, Sólyom Károly (ének és matematika tanár) hívására elkezdtek a Szent Anna kórus mellett a Vox Humana énekkarban is énekelni. Később több Szent Annás is csatlakozott a Voxhoz, például Maklári József, Korda Szabolcs, Cziffra István, idővel Pinke József. A különböző váci kórusok élete tehát összefüggött. A két kórus között évtizedekig fennállt a kapcsolat, napjainkban is jónéhány Szent Annás énekel a Vox Humana-ban.

Már ekkor is voltak kisebb nehézségek a kórus életében. Ludmány atyának 1950-ben el kellett hagynia a rendházat, de a váci felsővárosi plébánián kapott helyet és a piarista templomnak a gondnoka maradt, így Vácott élt egészen 1955-ig.¹⁰⁴ Vajtát az egyetem elvégzése után, 1951-ben, a kórustagok nagy ijedelmére egy nagyon rövid időre Esztergomba helyezték, de hamar visszakerült Vácra és a város kórházának sebészorvosa lett.¹⁰⁵ A kórusnak mégis ez a legtermékenyebb időszaka. Vajta már 1951 januárjától besegít a kórus vezetésébe, 1952 májusától pedig fokozatosan átveszi annak vezetését.¹⁰⁶ A kórustagok visszaemlékezései szerint Ludmány atya fokozatosan engedte át a karnagyságot Vajtának látva zenei képzettségét, majd maga is beállt a kórusba énekelni. Már akkor volt házon belül egy megállapodás, hogy Ludmány a kórus elnöke, de a karnagy Vajta.

---

¹⁰² Chikány kézírata. 3.

¹⁰³ Uo. 4.

¹⁰⁴ Uo. 3.

¹⁰⁵ Uo. 4.

¹⁰⁶ Uo. 4.

Mivel Vajta az Egyetemi és a Földényi-kórusban is énekelt, széles kórusismerettel rendelkezett. Ez új lendületet adott a kórusnak. Egy alkalommal a Földényi-kórus repertoárjából hozott egy férfikari kottát, amiről később bebizonyosodott, hogy a „Steal away to Jesus” kezdetű spirituálé (S1. ábra).¹⁰⁷ A spirituálék hatására Ludmány atya így emlékezett: *„Szolidaritás volt ez, az amerikai néger rabszolgákon keresztül, minden elnyomott felé. Hisz volt alkalmunk akkoriban a saját bőrünkön érezni és élvezni, mi a rabság.”*¹⁰⁸ Ludmány atya visszaemlékezései segítenek tisztázni azt is, hogyan tettek szert az újabb spirituálékra: *„Zeneművészeti Főiskola könyvtárában találtam egy vaskos kötetnyit és - nem tudom, megvan-e még - létezett egy „Budapest Zenei Könyvtára” nevű igen jól felszerelt gyűjtemény, abban egy másik, szintén vaskos kötetnyi spirituálé gyűjteményt tartottak, ki lehetett kérni. Hosszabb ideje külföldön tartózkodó piaristáktól, atyáktól szintén kértem és kaptam anyagot. Ahány dollárt költöttek, annyi misét mondtam el az adakozó szándékára.”*¹⁰⁹ Ezeket a spirituálékat egyébként maga Ludmány atya fordította le magyar nyelvre, aki nem csak zenei, hanem irodalmi vénával is rendelkezett.

A kórus életében ez az időszak nagyon boldog volt. Az első évben kialakult menetrend szerint minden szombaton próbáltak, vasárnaponként énekeltek a misén a Piarista Templomban. Egy ideig vasárnap délelőttönként még lemezhallgatást is szerveztek. De szerepeltek más váci vagy vidéki templomokban is. A vidéki vendégszereplések mellett, vagy azokkal egybekötve, tavasszal és ősszel kirándulásokat is szerveztek. Emellett egyre többször énekeltek a kórustagok esküvőjén, keresztelőjén. Volt olyan esküvő, ahol nem volt világítás, és a kórustagok gyertyafény mellett énekeltek. Rendszeresen megtartották a névnapokat, amiket sokszor a közgyűlésekhez kapcsoltak.¹¹⁰ A próbákon általában 3-4 szólamú műveket tanultak, és mindig alaposan felkészültek a vasárnapi előadásra, különös tekintettel a hangversenyekre.

A kórus zenei repertoárja ekkoriban teljesedett ki. Habár a közös együttlét, és a szolgálat adta a kórus lényegét, mégis zenei téren nagyon magas színvonalú munka folyt. Ebben elsősorban Vajta Gábornak és Ludmány Antalnak volt szerepe, ők látták el állandó munícióval a kórust. Ludmány atya annyira előrelátó volt, hogy még az államosítás előtt egy alkalommal megkérte Orosz Tamást, hogy menjen be Pestre kottákért. A Ferry Oszkár utcában volt egy kottásbolt és ott vásároljon be minden egynemű kari művet. Volt amiből csak néhány darabot sikerült venni, másból 10-15 példányt is. Emellett a spirituálé

---

107 Daloskönyv. 25.

108 Uo. 25.

109 Uo. 25-26.

110 Chikány kézírata. 4.

fordítások és a külföldről hozott könyvek is biztosítottak alapanyagot. 1951-ben Ludmány atya bejelentette, hogy a Szeminárium kottatárából szerzett egy kétkötetes Anthologia Polyphonica-t. Az '50-es évek elején Rómából sikerült még vagy 20 kötetet beszereznie a kórusnak, melyeket bekötettek. Mivel a kórus ezért jelentős anyagi áldozatot vállalt és ez a két kötet képezte később a kórus repertoárjának egy jelentős alapját, a kórustagok csak „római könyveknek” hívták őket¹¹¹. Ludmány atya a következőképpen említette meg a Rómából beszerezett könyveket az 1954-ben kelt levélben:

„Munkánk a római kották jegyében, Palestrina és társai csodás dallam-, összhang- és áhítat-világában különösen nemes veretűnek, értékesnek, élményszerűnek ígérkezik az idén. Az Anthologia polyphonica két kötete, amiért oly nagy anyagi áldozatot vállaltunk, és amibe eddig épphogy csak belekóstolt a kórus, szinte mint kincses sziget még felfedezésre vár. De oázishoz is hasonlíthatnám ezeknek a számoknak üdítő szépségét. Jól fog esni szombatról szombatra felfrissülni tőlük.”¹¹²

A jubileumi közgyűlés adatai alapján az 1952-1953-as évadban az akkori 112 számból álló repertoárunkból 83 számot énekeltek a templomban vagy különféle hangversenyeken. Többek közt Bárdos Lajos, Halmos László, Kodály Zoltán, Kerényi György, Lassus, Schubert és Praetorius műveit énekelték.¹¹³

Az egyházi művek mellett a másik nagy csoportot a néger spirituálék jelentették. Eleinte az is előfordult, hogy a szólam-kottákat maga Ludmány atya írta le annyi példányban, ahányra szükség volt. Persze később már ezeket könnyebben lehetett sokszorosítani.¹¹⁴ A spirituálék közül a két legtöbbet énekelt a Vár reám (S1. ábra) és a Csontmező (S2. ábra) volt.¹¹⁵ A Vár reám volt a búcsúztató is, amit a kórustagok halálakor énekeltek, az idő múlásával egyre gyakrabban és egyre kevesebben.¹¹⁶ A spirituáléknak a tartalma és dallama sok olyan motívumot tartalmazott, amit többféleképpen is lehetett értelmezni. Az alázatos hangvétellű énekek mellett volt, ami „nyíltan, kendőzetlenül, már-már forradalmian lázító, harcra buzdító induló (Izrael börtöne, S3. ábra). El tudnád képzelni, hogy amikor a piaristáknál felhangzott: „Csak mondd a népnek merészen: népem remélj

---

111 Chikány kézírata. 5.

112 Uo. 5.

113 Uo. 5.

114 Uo. 6.

115 Uo. 6.

116 Daloskönyv. 27.

*már! Én minden sebedre emlékszem, népem remélj már!” Akkor volt ember a kórusban vagy a hívők soraiban, aki Mózes Népére, netán az amerikai néger gettók elnyomottaira gondolt?”*¹¹⁷ 1953-ban Sztálin halálakor a kórus éneke a következő zengte: *„Ó népem, félsz-e még, sírsz-e még? Lásd, a fáraó megfűlt! Ó népem félsz-e még?”*¹¹⁸ (S4. ábra) A kórus életében ezek az énekek a szembenállást jelentették, sokszor a kórus virágnyelvét beszélők értették csak. Máskor bele lehetett hallani mást is az énekükbe. A spirituálék Maklári József jóvoltából 1955-ben még a Honvéd Művészegyüttesbe is eljutottak, és ott is előadtak belőle. Az mindenesetre bizonyos, hogy a kétértelmű énekekről természetesen tudott az államhatalom. Czapek visszaemlékezésében utal erre:

*„Vajta Gábor egyszer elmondta, hogy felkereste őt egy ember, aki különböző hallott információkra hivatkozott, hogy valahol beszéltek a kórusról. Már régóta nem nézték jó szemmel, hogy szervezkedünk. Egy „elvtárs” megüzente, hogy „értik ám ezt a pápista trükköt, hogy a szent énekek ígéretével a templomba csalogatjuk az embereket misére és ott lázító énekekkel felkelést szítunk vagy disszidálásra buzdítunk. Ha ezt nem hagyjuk abba, tesznek róla, hogy abbahagyjuk az ilyenfajta kántálást.” Kiderült, hogy a néger spirituálék szövege idegesített fel valakiket. [...] Végül, a figyelmeztetést nem követte megtorlás, mi tovább énekeltük a spirituálékat.”*¹¹⁹

A kórus tehát tovább énekelt zavartalanul, noha a rendőrség épülete akkoriban a piarista templom közvetlen szomszédságában volt. A spirituálékon kívül felmerült még a gregorián éneklés igénye is, de ezeket csak rövidebb időszakokban énekelt a kórus, mintegy színesítve a zenei repertoárt. A madrigálok ellenben nagy sikert arattak a kórustagok között. Ezeket nem a templomszolgálat alatt, hanem inkább a kirándulások, kórusnévnapok és a vidéki fellépések hosszú vonatútjai alatt énekelték.¹²⁰

Noha a kórus óvatosan kereste az új tagokat az elmaradók helyére, a fellépéseken így is rendre 30 fölötti volt a létszám. A próbák vidám légkörben zajlottak, a szünetekben mindig felolvasták az előző próba, vagy kirándulás virágnyelven írt jegyzőkönyvét. Ezeket a tréfás utalásokat szinte csak a kórus tagjai érthették.¹²¹ A kórus legtöbbször a Piarista

¹¹⁷ Daloskönyv. 26.

¹¹⁸ Uo. 27.

¹¹⁹ Czapek visszaemlékezése. 9.

¹²⁰ Chikány kézírata. 6.

¹²¹ Uo. 6.

Templomban a diákmisén énekelt, sokszor a mise után is ott maradtak énekelni, amire természetesen meginvitálták a híveket is. Néhány alkalommal az Irgalmasok kápolnájában is énekeltek a kora reggeli misén.¹²² A hangversenyek a zenei műsor mellett sokszor tartalmazták Ludmány atya elmélkedését, szentbeszédeit is. A kórus a Piarista Templomon kívül rengetegszer fellépett Vácott is, például a Fehérek templomában, a Székesegyházban. Ezeket a szerepléseket a váci püspök is szívesen látogatta, olykor adománnyal támogatta is a kórus működését. Vácon kívül a kórus Pesten, a Pesti Piarista Kápolnában, Újpesten, Nagymaroson, Felsőgödön, Szokolyán, Verőcén és még jónéhány helyen fellépett. Munkájáról 1956-ban Pikéthy Tibor is elismerően nyilatkozott Vajta Gábornak.¹²³ A hangversenyek hozzájárultak a kórus fennmaradásához, noha nem volt belépő, de adományokat gyűjtöttek a kórus támogatására. Ezen felül a tagok havonta tagdíjat fizettek. Minden évad elején a pénztárostól kaptak egy tagdíj-megajánlási űrlapot (T1. ábra), egy gondos figyelmeztetés kíséretében: annyit ajánlj, amennyit biztosan vállalni tudsz.¹²⁴ A kórus gazdálkodása tehát a körülményekhez képest stabilnak mondható.

1954-ből fennmaradt egy 33 példányban legépelte augusztus 4-i levél, amiben egyrészt megemlíti a következő év elkezdését, másrészt egy szeptember 5-i túrát. A túra útvonala Magyarkút és Szokolya volt, ahol Szebényi Ferenc piarista szerzetes egyházmegyes papként teljesített szolgálatot. A kórus tagjai tehát az éneklésen kívül a kirándulások alkalmával is ápolták piarista kapcsolataikat. Ebből a levélből egyébként a Szent Anna kórus újpesti vendégszereplésén kívül az is kiderül, hogy Ludmány atya Újpesten is szervezett kórust, Hozsanna névvel.¹²⁵ Jól sejtették a tagok, hogy a kórusról tud az állam, bár ekkoriban még valószínűleg nem ítélték veszélyesnek. Erre utal „Kornél” fedőnevű ügynök jelentése, aki a külföldön működő egyházmegyei papok tárgykörében jelentett. A jelentés Budapesten 1954. április 13-án kelt:

„PALOTAI MIHÁLY: született Vácon, piarista szerzetes, úgy harminc éves lehet. Anyja és testvérei közül Vác-Deákváron laknak. Palotás /Pruckker/ Mihály váci hittanár volt, ahonnan pár éve disszidált és Bécsen keresztül Amerikába ment, ahol Buffalóban alapított új piarista rendházban és gimnáziumban működik több disszidált magyar piaristával együtt. Fivérei

---

122 Chikány kézírata. 6.

123 Uo. 7.

124 Uo. 7.

125 Dr. Varga Lajos tanulmánya. 6.

közül egyik Ferenc, egyetemi hallgató, a Ludmány Antal-féle váci énekkarnak a tagja.”¹²⁶

A kórusról tehát már ekkor biztosan tudott az állambiztonság. 1955. május 10-én a kórus a Budapesti Egyetemi Templomban tartott hangversenyt az Országos Magyar Cecília Egyesület (OMCE) vendégeként. A meghívás óriási megtiszteltetésnek számított a kórus életében. Bárdos Lajos, Gergely Ferenc, Csongor Dénes jelenlétében 11 ének és 4 orgona betétszám hangzott el. 1955. szeptember 29-i levelében Bárdos így emlékezett meg a kórusról: „*pesti szereplésük a legkedvezőbb emlékeket és benyomásokat hagyta bennünk, igazán nem tudom, mi „kritikát” írhatnék. Csak csinálják tovább!*”¹²⁷

3.4 A kórus története 1956-ban és környékén 1959-ig

1956 nem csak az ország életét, hanem a kórus életét is felbolygatta, és mint később látni fogjuk, teljesen megváltoztatta. Noha a kórus politikai szereplést nem vállalt, néhányan azért spontán találkoztak a Kossuth-téren, az október 23-i tüntetéseken.¹²⁸ Vajta Gábor részletes naplót vezetett az '56-os eseményekről, de a naplót, a benne leírtaktól tartva egy barátjára bízta, aki azt valószínűleg megsemmisítette.¹²⁹ Azért később egy közel 20 oldalas emlékiratban később leírta az eseményeket. Vajta éppen Pesten volt 23-án, a klinikákon. A fiatal diáksággal együtt a kertben várta a fejleményeket és készültek a felvonulásra a Bem szoborhoz. Az egyetem eleinte bezárta a kapukat, mivel a belügyminisztériumi utasításnak megfelelően nincs engedélyezve a felvonulás, 2 órákor azonban mégis kinyitották a kapukat. Már csak az utcán tudták meg, hogy Piros László visszavonta az intézkedést. A Bem szobor után a tömeggel együtt vonult a Parlament elé tüntetni, de onnan Nagy Imre beszéde után már hazaindult Vácra.¹³⁰

Vácott is volt forradalmi megmozdulás 1956-ban. Elsőként a tüntetők a Kőkapunál lévő Szivarnak hívott szovjet emlékművet döntötték le (talán október 25-én), majd a rendőrség elé vonultak. Az emlékirat szerint Vajta is ott volt, de a lövöldözést követően visszament a kórházba a sebesülteket ellátni.¹³¹ A másik szovjet emlékművet, amit Vajta Cserépkályha néven említ, csak éjszaka döntötték le. Másnap Vajtát a kórház dolgozói a Forradalmi

---

126 ÁBTL 3.1.5. O-18635/1

127 Chikány kézírata. 7.

128 Uo. 8.

129 Daloskönyv. 30.

130 Uo. 30-35.

131 Uo. 36.

Bizottság elnökévé választották.¹³² Vajtának később ebből az időszakból rengeteg nehézsége származott, noha tevélegesen sem a börtön körüli, sem rendőrségi eseményekben nem vett részt. Bár legjobb tudása szerint vezette a kórházat, de a korábbi főnökei nem nézték jó szemmel működését. Ráadásul mikor a kórházhoz nyugati felajánlások kerülnek, a kórház néhány dolgozóját azon kapja, hogy saját maguk számára is „raktározna”. A kérdést a kórházi dolgozók közt rendezik, de többen megjegyzik maguknak, hogy akkor rendet tett.¹³³

A váci eseményekről a BM később hálózati úton is értesül. *„Október 25-én Vácott a Székesegyház előtt tömeg gyűlt össze, követelték a szovjet emlékmű lerobbantását, amit éjszaka fél tizenkettő körül meg is valósítottak. A tanácsháza előtti szovjet emlékművet már korábban lerombolták.”*¹³⁴ A jelentés említi, hogy október 27-én délelőtt a fegyházból az őrizetben levők kitörtek és (a jelentés szerint) mintegy negyven pap is kijutott, akiknek egy része a püspöki palotába ment és ott kapott ételt. A papok ellátását Petróci Sándor intézte, többen ott is maradtak a palotában.¹³⁵ Szintén az említett jelentés tartalmazza azt is, hogy a váci püspökségről is elindultak Mindszenty bíborosért Alsópeténybe, de őket a rétsági páncélosok megelőzték és Vácon keresztül Pestre szállították.¹³⁶ A váci eseményekről „Pintér” fedőnevű ügynök is több jelentésben beszámolt. 1957. április 27-i jelentésében említette, hogy október 27-én a váci fegyházból való kitöréssel, illetve kiszabadítással kapcsolatban milyen papok kaptak hosszabb- rövidebb ideig szállást a Püspöki Palotában. Megemlítette, hogy Bulányi György Holl Bélához ment, onnan pedig Juhász Miklósékhöz, akinek Vácott lakott az édesanyja.¹³⁷ 1957. április 11-i jelentésében pedig megemlítette, hogy október 31-én elindultak a püspökségről Péteryért és november 1-jén késő délután hozták Vácra, ahol ünnepi fogadtatás várta.¹³⁸

A november 4-i események a kórus minden tagját megrázták. Vajta a vasárnapi misére menet már találkozott a szovjet páncélosokkal. Mire beért a templomba már ott voltak a kórustagok. Így emlékezett vissza Lehotka Gábor orgonajátékára: „Leült az orgonához szikrázó szemekkel, és beleadva minden elkeseredését, haragját, játszani kezdett. A mise még nem kezdődött el, a pap még öltözködött, amikor a templomot megtöltötték az akkordok: a Himnuszt játszotta egyszer, aztán még egyszer, aztán következtek a variációk,

---

¹³² Daloskönyv. 37.

¹³³ Uo. 38.

¹³⁴ ÁBTL 3.1.5. O-18635/1. 117.

¹³⁵ Uo. 118.

¹³⁶ Uo. 120.

¹³⁷ Uo. 127.

¹³⁸ Uo. 123.

improvizált. Az orgona sikoltott, őrvongott a keze alatt. Nem volt ének, a szentmisét mondó papot hallgatásra kényszerítették a meg nem szűnő Himnusz részletek.¹³⁹ Noha november 3-án még telve reménnyel készültek a másnapi misére, Chikány is hasonlóképpen emlékezett vissza: „*Aztán mégsem énekeltük őket, semmi kórusművet. A november 4-én megindult szovjet támadás híre mindnyájunkat lesújtott. A mise a szokott időben elkezdődött, a kórustagok nagy része fent volt a kóruson, de nem tudtunk énekelni. A nagy levertség mellett azért sem, mert a felzaklatott orgonista Himnusza és Himnusz-variációi alatt jajgatott az orgona az egész mise folyamán.*”¹⁴⁰ A kórus tehát aznap néma maradt.

Azért a levertséget követően folytatták az éneklést, ezt és Pétery püspökhöz való kötődésüket támasztja alá egy másik emlékük 1956-ból: „*Október 23. után néhány nappal Pétery József püspök úr is kiszabadult kényszerlakhelyéről, és visszatérhetett a Püspöki Palotába. És a karácsonyi időszakban Kórusunk kis házi hangversennyel köszöntötte a palotában a szeretett főpásztort, aki nagyon kedvesen fogadta köszöntésünket.*”¹⁴¹ A titkosszolgálat tehát 1957-ben a püspökségen lévő hálózat révén igyekezett pontos értesítéseket szerezni az '56-os váci eseményekről. Bár a kórusnak ez a karácsonyi szereplése eddig nem került elő az iratokból, érezhető, hogy a kórus inkább a zenén és énekeken keresztül fejezte ki ellenállását. Nyíltan nem álltak szemben az állammal, de mindig megtalálták a módját, hogy egy-egy éneklésnél, ha finoman is, de mégiscsak jelezzék másként gondolkodásukat.

Noha a kórus szervezeten nem vett részt az eseményekben, az '56-os események azonban egyénileg más kórustagokat is érintettek, Korda Szabolcs a Forte gyárban vett részt az eseményekben, Végh Ferenc pedig az Új Váci Napló egyik szerkesztője volt. Maklári József 1956-ban kint volt Kínában a Honvéd Művészegyüttessel (kb 200 fő), ahol Maklárit beválasztották a társulatban a forradalmi bizottságba. Mikor hazajöttek, lapátra is tették, később Vass Lajost is a honvéd kórusból. 1957-ben Végh Ferencet és társait letartóztatták államellenes izgatás ügye miatt. 1956 októberében és novemberében Végh Ferenc, Gyombolai Márton és még néhányan Új Váci Napló néven újságot szerkesztettek és adtak ki. A nyomozást 1957. május 21-én rendelté el, és 24-én tartóztatták le őket.¹⁴² Az előzetes letartóztatásuk még szeptemberben is tartott. A kihallgatás során beismerték az újság szerkesztését, de állításuk szerint semmilyen államellenes tettet nem követtek el, csupán

---

139 Daloskönyv. 39-40.

140 Chikány kézírata. 8.

141 Uo. 8.

142 ÁBTL 3.1.9. V-145311. 5.

tudósítottak. 1958. január 13-án és 22-én volt a zárt tárgyalásuk. Végh Ferenc 8 év börtönt és vagyonelkobzást, Gyombolai 5 év börtönt kapott első fokon, amit megfellebbeztek.¹⁴³ Végül Végh Ferenc 3 évet, Gyombolai 1 évet kapott.¹⁴⁴ A vizsgálati dosszié tartalmaz egy érdekes bejegyzést:

„Feljegyzés: Havasi „elvtárs” tudomására jutott, hogy Végh Ferenc őrizetes (A Váci Kultur Csoport tagja) eddig ismeretlen körülmények között egy üzenetet juttatott ki a következő szöveggel Vácra: „Az énekkar azonnal álljon le, mert buktunk és további bukás várható.” Az énekkar tagjai szét is mentek. Havas utasítása, hogy a kihallgatás során ki kell szedni Véghből milyen énekkarról van szó és mi rejlik a tevékenységük mögött. Mikor és ki által üzent ki. 1957. augusztus. 15.”¹⁴⁵

Ezek szerint az is előfordulhat, hogy a kórus ekkor kerül komolyabban az állambiztonság látókörébe. A dosszié nem tartalmazza, hogy sikerült-e Végh Ferenctől többet megtudni. A vallomása nem tartalmaz erre vonatkozó adatokat. Szintén ebből az aktából tudjuk meg, hogy figyelik Végh barátait. „Solymosi” jelenti 1957. április 13-án sok egyéb dolog mellett, hogy Végh barátai, a többi között Korda Szabolcs, Metzing József, Chikány Béla, Király Endre, szoktak egymásnál mulatságokat rendezni.¹⁴⁶ Végül 1959-ben a részleges közkegyelem miatt 1 év 6 hónapra feleződött Végh büntetése és április 24-én szabadult. Ez az időszak zaklatott a kórus életében, de nem feledkeztek meg egymásról, bebörtönözött kórustársuk családjának a havonkénti támogatására gyűjtést indítottak, a havonta összegyűjtött pénzt a pénztáros juttatta el a családnak. Mindenki megajánlott egy bizonyos havi összeget, a még diákok kevesebbet, a már keresők többet.¹⁴⁷

Egy másik aktában is találunk a kórus tagjaihoz kötődő jelentéseket. „Huszár” 1957. július 24-én, hogy találkozott Kordával és a kórus próbáiról beszélgettek.¹⁴⁸ 1957. szeptember 14-én szintén „Huszár” jelentette, hogy Kettnerrel (szintén kórustag és piarista) és Vajta nővérével beszélgetett a vonaton, aki elmesélte, hogy az öccsét, Vajta Gábort és Korda Szabolcsot behívták a rendőrségre. Vajtát bent tartották 7 órán keresztül, de nem

---

143 ÁBTL 3.1.9. V-145311. 140.

144 Uo. 153.

145 Uo. 59.

146 Uo. 125.

147 Chikány kézírata. 8.

148 ÁBTL 3.1.2. M-27384. 54.

kérdezték. Kordát kihallgatták, majd őt is hazaengedték.¹⁴⁹ 1957. szeptember 29-én „Huszár” ügynök arról tett említést, hogy Korda Szabolccsal beszélgetett, aki megemlítette, hogy beidéztek, ahol elmondta, hogy nem vett részt semmiben, de ott volt a benzinkútnál. Megjegyezte, hogy most a Szent Anna kórusban is szünetelteti az éneklést. Az ügynök azt a feladatot kapta, hogy Korda Szabolccsal, Maklári Józseffel és más személyekkel tartsa a kapcsolatot, hogy készülnek-e valamire 1958. október 23-án.¹⁵⁰ Az államhatalom tehát félt a kórustól, mint egy lehetséges szervezkedő sejttől. 1957. október 14-én „Huszár” újra beszédbe elegyedett Kordával és megtudta tőle, hogy inkább szünetelni megy október 23-án, nehogy begyűjtsék.¹⁵¹ „Huszár” egyébként nem csak a kórusról jelentett, hanem a Vox Humana énekkarról és más váci személyekről is. 1958. február 10-i keltezéssel olvashatjuk „Huszár” fedőnevű ügynök foglalkoztatási tervét. Az egyik pont így szól: „Szabó Márton” fedőnevű ügynök ellenőrzését is meg tudjuk oldani „Huszár” fedőnevű ügynökön keresztül, akivel valamikor egy munkahelyen dolgoztak. „Szabó” fedőnevű ügynökünk konkrét ügyben dolgozik, ellenőrzése szükséges.¹⁵² Innen tudjuk, hogy a kórusba új ügynököt vezettek be „Szabó Márton” fedőnévvel. „Szabó” kartonjából tudjuk, hogy terhelő adatok alapján szervezték be 1958. január 28-án, de 1961. július 12-én alkalmatlannak nyilvánították.¹⁵³ A dossziéja sajnos elveszett, így nem lehetett feltárni. „Huszár” egyébként tovább jelentett. 1959. május 19-én beszélgetett Maklári Józseffel a VOX-ról, aki elmondta neki, hogy a VOX kénytelen volt szerepelni április 4-én, nem tehettek mást.¹⁵⁴ 1958. szeptember 9-én „Hommonai Pál” fedőnevű ügynök jelentette, hogy négyszemközt beszélt Kordával, aki elmondta, hogy Vaszary Miklós sűrűn kereste fel a Szent Anna kórus tagjait, ez nekik annyira feltűnő, hogy előtte nem beszéltek semmit. Azt is megemlítette, hogy amikor a Fortéból elküldték, neki is felajánlották, hogy jelentsen a rendőrségnek, de nem vállalta.¹⁵⁵

1959. október 21-én „Huszár” Korda Szabolcs kórustagról jelentette, hogy rendszerellenes és a Szent Anna kórus tagja. *„A Fortében a munkástanács tagja volt '56-ban és tagja volt annak a csoportnak akik a szovjet benzinkutat akarták felrobbantani. A kórusnak most is tagja, 20-án énekeltek a Székesegyházban. „jelenlegi vezetőjükről nem tudok. A következő jelentésemben leírom a „Szent Antal” kórusról szerzett felvilágosítást működésükre,*

---

149 ÁBTL 3.1.2. M-27384. 97.

150 Uo. 102.

151 Uo. 110.

152 Uo. 149-150.

153 „Szabó Márton” beszervezési kartonja” in: ÁBTL

154 ÁBTL 3.1.2. M-27384. 162.

155 ÁBTL 3.1.2. M-21593. 85.

vezetőjükre, valamint összejegyzéseikre vonatkozóan.¹⁵⁶ Az ügynök a jelentésében tévesen nevezte meg a kórust, de ez lehet csak elírás. A dosszié nem tartalmazza az említett részletes jelentést. Lehet meg sem született, ugyanis „Huszárt” 1959 tavaszán informátorrá minősítették vissza.¹⁵⁷

A fiatalabb Vajta visszaemlékezéséből tudjuk, hogy Vajta Gábort is be akarták gyűjteni 1959. augusztus 19-én, de ő akkor éppen kajak túrán volt. Az mindenestre tény, hogy Vajta 1959-ben a kórházban ellehetetlenült helyzet miatt Sajószentpéteren, bányaorvosként helyezkedett el.¹⁵⁸ Az 1956 utáni évek megfigyelései, a letartóztatások, költözések tehát próbára tették a kórust, azonban egészen addig együtt tudtak maradni, amíg a vezetőjük megmaradt. 1959-ben a június 14-i próbán Vajta bejelentette, hogy Borsodba került bánya-, majd körzeti orvosnak.¹⁵⁹ Az egyik alapító tag későbbi levele jól jelzi az akkor hangulatot: *„A próba derekán a Gábor bejelentette eltávozását...Néhány szót szólt a meghatottságtól küzdve, és amikor a Mathia-mise igazán gyógyító írként ható könnyed dallamai a talajt előkészítették egy kicsit, én is meg tudtam pár szóra szólalni. A Vár reám után a Gábor nagy sietséggel eltávozott. A Béla (megj. Holl Béla) utána, és mi ott maradtunk.”*¹⁶⁰ Másnap a kórustagok közül aki csak tudott, megjelent, köztük a nemrég szabadult Végh Ferenc is. Chikány így emlékezett vissza:

„Nagyot énekeltünk, a közönség nem sejtette, hogy mi játszódik le ott fenn... (A Mathia-mise Benedictusában a Franci énekelt a szólót)...a mise végén...énekeltük a Mély vizen-t, és azután még a már szinte üres templomnak, csak talán már az Oltárnak, amelyet tíz éven át szolgáltunk, a Vár reám-ot (megj. két spirituálé). Rettentő nehéz volt. Az utolsó bariton belépésig még férfiasan tartottam magam, és amikor már nem volt rám feltétlenül szükség, amikor már belépett a tenor II is nem tudtam tovább énekelné. Az utolsó ütemeknél sorra hallgattak el a hangok, az utolsó összhangzatot három-négy hang dünnyögte. Olyan volt, mint amikor a süllyedő hajón az utolsó zsoltár éneklése közben egyre feljebb emelkedik az ár, és a kisebbeket, gyengébbeket fokozatosan ellepi... Azután, az utolsó akkord után a Gábor végigölelkezett mindenkivel.”¹⁶¹

---

156 ÁBTL 3.1.2. M-27384. 219.

157 Uo. 230.

158 Daloskönyv. 40-41.

159 Chikány kézírata. 9.

160 Uo. 9.

161 Uo. 9.

Ezzel lezárult a Szent Anna kórus termékeny időszak, és bizony 40 év vegetáció következett.

3.5 A Szent Anna kórus története 1959-1989-ig

Ennek ellenére az állambiztonság még figyelte tovább a kórust. 1959. július 10-én azonosítás céljából rengeteg nevet, születési dátumot kértek be a Váci Rendőrkapitányságról, ezek között sok kórustag is szerepelt, például: Vajta Gábor (aki Vajdának van írva), Evva Ferenc, Harmos Béla, Orosz Tamás, Korda Szabolcs, Schepáczy Gyula, Pinke József, Cziffra István, Végh Ferenc, és Metzinger József.¹⁶² Ezt megerősíti „Pintér” fedőnevű ügynök 1959. szeptember 11-én kelt jelentése is, aki Bíró Bertalan váci baráti kapcsolatairól jelentett. Megemlítette a barátok közt Hampót, dr. Vas Gábort, Vajta Gábort, Gyombolai Mártont és Végh Ferencet.¹⁶³ A jelentést a tiszt értékesnek minősítette és a következőképpen értékelte: *„A jelentés értékes. Alátámasztja „Vass” fn ü. eddig egyoldalúnak tartott jelentését, mely szerint a piarista kórusban szereplő személyek dr. Vajta, dr. Hampó és társai kapcsolatban állnak Bíró Bertalan nógrádverőcei plébánossal. Tisztázni kell, hogy Bíró valóban AC titkára volt-e váci viszonylatban.”*¹⁶⁴ Az ügynöknek a következő feladatot adta: *„Mivel az ügynök hosszabb ideig Vácon is tevékenykedik, vegye fel a kapcsolatot régi ismerőseivel, többek közt Vajtával. Állapítsa meg, hogy a piarista kórus jelenleg tevékenykedik-e. Ha igen, lehetőség szerint bírja rá egy alkalommal, - távolabbi dátum – hogy a plébániáján szerepeljenek. Állapítsa meg a kórus összetételét, vannak-e politikai célkitűzéseik.”*¹⁶⁵

Vajta távozása után egy ideig Orosz Tamás vette át a kórus vezetését Vajta visszatéréséig, aki lelkes énekkaros volt. A fellépések számát azonban drasztikusan lecsökkentették. Évente 3 alkalommal énekeltek csak, és a próbák száma is lecsökkent. Virágvasárnapra, nagypéntekre és karácsonyi éjféli misére korlátozódott a templomszolgálat, és az arra való felkészülés határozta meg a próbákat.¹⁶⁶ Vajta csak 1965-ben tér vissza Vácra, ahol újra bekapcsolódott a kórus életébe és a vezetésével folytatják a munkát, de már szerényebb körülmények között.¹⁶⁷ Ebben az is szerepet játszott, hogy sokan mások is elkerültek Vácra, és megváltoztak az életkörülményeik. Természetesen a próbák előtt továbbra is volt karvezetői meghívó és alaposan felkészültek. Az elköltözések, halálesetek ellenére is a

¹⁶² ÁBTL 3.1.5. O-18891/2. 221.

¹⁶³ ÁBTL 3.1.2. M-20887. 191.

¹⁶⁴ Uo. 191.

¹⁶⁵ Uo. 191.

¹⁶⁶ Chikány kézírata. 9.

¹⁶⁷ Daloskönyv. 44.

fellépésekkor 25-30 fő énekelt. A kórus lendületét az is jelzi, hogy már nem tanultak új számokat, természetesen bőven tudtak gazdálkodni a régi repertoárból. Űde színfoltként emlékeznek a kórus gyerekek és kórus unokák szereplésére ebből az időből.¹⁶⁸ A kórus minden tagja fontosnak tartotta, hogy a Piarista Templomban megmaradjon a kórus és a piarista diákélet. Ha már nem is a régi formában, de jelen legyenek.¹⁶⁹ A kórusról továbbra is szeretne többet megtudni az állambiztonság. 1959. október 14-én elkészítették „Pintér” fedőnevű ügynök foglalkoztatási tervét, aki 1952-ben lett beszerelve (kompromittálták), 1957-ben kerül a váci területre. Az ügynököt konkrétan a „Váci Piarista Kórus” fedőnevű ügyben kívánták bevezetni.¹⁷⁰

„A „piarista kórus” ügye főleg értelmiségiekből álló szervezkedés gyanús ügy, mely 1957 őszén került felszínre, a csoport tagjai volt piarista diákokból áll, akik az ellenforradalom alatt aktívan tevékenykedtek. Ellenőrizetlen anyagok szerint a csoporthoz tartozó személyek illegális pártot akartak létrehozni. A csoport tagjai főleg osztályidegen és a katolikus egyházhoz közelálló személyek. például Bíró Bertalan plébános, volt jezsuita és ezen kívül több váci ügyvéd és orvos. Az eddig rendelkezésre álló adatok nincsenek ellenőrizve, egyoldalúak. Jelenleg az ügyben hálózat nincs foglalkoztatva. „Pintér” fn ügynök bevezetésével elsősorban az elsődleges anyagok ellenőrzését kívánjuk megoldani.”...” Tisztázza, hogy jelenleg is működik-e a piarista énekkórus, ha igen, milyen céllal. Mi volt az oka, hogy a kórus tagjai közül elég sokan tevékenykedtek az ellenforradalom alatt, főleg irányító jelleggel. Milyen mértékben folyt be a piarista kórus irányításába dr. Bíró Bertalan jezsuita és baráti köre. Valószínűnek látszik, hogy a kórust csak legalizálás és a nyílt összejárás céljából szervezték. Ha megszűnt a kórus, miért szűnt meg, (például dekonspiráció) és a kórus volt tagjai jelenleg nem a vonultak-e mélyebb illegalitásba stb. Ha igen, kinek a vezetésével, irányításával. A váci értelmiségi személyek – akik a kórus ügyében szerepelnek – valóban szervezkednek-e és tartanak-e illegális összejöveleteket Bíró Bertalannál és Kászón Aladár váci lakosnál, ha igen milyen céllal, milyen irányítással”¹⁷¹

---

168 Chikány kézírata. 10.

169 Uo. 10.

170 ÁBTL 3.1.2. M-20887. 222-224.

171 Uo. 222-224.

Ugyanebből a jelentésből az is kiderült, hogy az állambiztonságnak nem volt pontos képe a kórus működéséről, ezért szeretett volna az ügynökön keresztül informálódni. *„Az informátor kapcsolatot tart Holl Béla püspöki könyvtárossal – volt piarista szerzetes- aki a piarista kórus egyházi szervezője és irányítója? Hívja meg Hollt beszélgetsenek a közös váci ismerősökről és konkrétan kérdezze meg, jelenleg ki foglalkozik a kórossal, és közben intse óvatosságra Holl Bélát a kórossal kapcsolatban. Kérdezze meg, hogy a kórus tagjai nem lettek-e meghurcolva stb. Mivel Végh Ferencet is ismeri, vele is vegye fel a kapcsolatot és az értelmiségiokről és a kórusról óvatosan informálódjon.”*¹⁷² Az ügynök tehát párhuzamosan dolgozott a korábban említett „Szabó Márton” fedőnevű ügynökkel. 1959. november 10-én Pintér jelentette, hogy Holl és Himfy barátok, együtt jártak anno Stadler Frida összejöveteleire. Mindketten komoly zenerajongók, és amíg Himfyt korlátozták, egy ideig Holl intézte az ügyeit. Az ügynök feladatul kapta, hogy állapítsa meg Holl kóruson belüli szerepét, mert gyanús, ezen felül a kórus korábbi feladatát el kell végeznie.¹⁷³ 1960. január 3-án „Pintér” jelentette, hogy Holl Béla nem volt kezdeményezője a püspöki palotába való beköltözésnek, de szívesen fogadta. Az énekkar munkája szünetelt, vasárnaponként már csak népének van, a kórus maradéka csak nagyobb ünnepek alkalmával énekelt. Mivel Vajta Gábor vidéken orvos és valószínűleg az ő személye volt az összetartó: ezért nincsen rendes kórusélet. A nagyobb ünnepekre hazatérő pesti egyetemisták és vidéken dolgozó kórustagok álltak össze és már csak a régi darabokból énekeltek. Ezt a tényt egymástól függetlenül több személy is megerősítette.¹⁷⁴ A hálózat tehát meggyőződött a kórus visszahúzódásáról és több oldalról is leellenőrizte azt.

1960 után már kevesebb jelentés van a kórusról, inkább a piarista atyákkal és az egyházmegyével foglalkoztak. Holl Béláról azért akad még jelentés a külföldi kapcsolatairól és a Kovács Vincével ápolt jó barátsága miatt. Holl egyébként sok kórustagot esketett, vagy a gyermekeiket keresztelte. 1964. február 19-én „György” több atyáról jelentett többek közt Holl Béláról: *„Piarista volt. Keretbe átvették. 1960-ig több helyen működött /Pestújhely, Kispest, Felsőgöd/ legutoljára, mint püspöki könyv és irattáros. Miután 1960 elején állásából az Állami Egyházügyi Hivatal kívánságára elmozdították – papi munkát végezni nem kívánt ez a valószínű... Vácott lakik a püspöknél (MTA alkalmazza). Pillanatnyilag a váci volt piarista templomot ő látja el vasárnaponként. A*

---

172 ÁBTL 3.1.2. M-20887. 222-224

173 Uo. 226.

174 Uo. 333.

püspök igen szereti, feltétlen hatással van rá.”¹⁷⁵ Tehát itt bár a templom gondnoka, mégsem kérdeztek a kóruossal való kapcsolatáról. Egy 1965. február 24-én kelt jelentés, amiben „Tapasztó” ügynök az egyházmegye papjait három csoportba kategorizálta az 1959. évi schematizmus alapján (nyakig békemozgalmi, lojális, rendszerellenes) Ludmányt a lojálisak csoportjába sorolta, Holl Bélát már a rendszer ellenségének tartotta.¹⁷⁶ 1968 után, miután megszűnt Kovács Vince püspök megbízatása, Holl tevékenysége is megszűnt az egyházmegye területén, később már nem is találunk róla jelentést.

Az 1960-as években a Szent Anna kórusról nem találni jelentést, a Vox Humanát azonban továbbra is megfigyelték. 1966-ban külön feldolgozó csoport foglalkozott a kóruossal. Ekkor a Vox Humána működését alább vette, saját elbeszélésük szerint azért, mert nem kaptak szereplési lehetőséget. Az is lehet, hogy a tevékenység visszaszorítását maga a BM végezte operatív úton¹⁷⁷, vagy a kórus tagok szereztek valahonnan értesülést a megfigyelésről. A kórusok élete tehát visszaszorult, azonban fennmaradt. Az a bajtársias, baráti kötelék, ami a tagokat összetartotta, összetartotta a kórust is a nehéz időkben. Ebben az időszakban nemcsak a kórus élete gyengült meg, hanem a templomot is egyre kevesebben látogatták. Az állagmegóvásra se nagyon volt keret egészen a '70-es évek végéig. 1978-ban Dr. Varga Lajos atya lett a templom igazgatója, aki maga is piarista öregdiák. A templom felújítása az ő szervezésében indult meg, a kórustagokkal jó személyes viszonyt ápolt, noha ő maga nem énekelt benne.

3.6 A kórus története 1989 után, az MPDSZ újraalakulása

A Szent Anna kórusnak újra lendületet adott a piaristák visszaköltözése Vácra. A váci kórustagok tevékenyen részt vettek az iskola újraindításában. Ezzel párhuzamosan újraalakult a Váci Piarista Diákszövetség (az országos egyesülethez csak később csatlakoztak). *„Ekkor új erővel tudatosult bennünk, hogy mi az elnyomás, a tagadás évtizedeiben tulajdonképpen az Alma Mater szellemének, emlékének őrzői, megtartói voltunk.”*¹⁷⁸ Vajta nagy lelkesedéssel szervezte 1989-ben a 40 éves kórus évfordulót, mindenfelé meghívókat küldött szét, a hangverseny után még Marosi Izidor püspök is gratulációját fejezte ki.¹⁷⁹ Ludmány atya ekkoriban már nem vett részt rendszeresen a

---

175 ÁBTL 3.1.2. M-33633. 56.

176 ÁBTL 3.1.2. M-27023/2. 502-504.

177 Dr. Varga Lajos tanulmánya. 7-8.

178 Chikány kézírata. 10.

179 Uo. 10.

próbákon. Fontos esemény még az 1990-ben történt „falbontás”, erről Vajta így emlékezett meg 1990. szeptember 17-én kelt levelében:

„Örömhírt mondok Neked! A piarista atyák 40 év után visszaköltöznek az újjászületett ősi falak közé, és megnyitják a Rend noviciátusát. Valóra válik tehát, amire oly régen várunk, amiért oly sokat küzdöttünk, s aminek eljöttéért nem keveset áldoztunk. ... Augusztus 27-én, Kalazanci Szent József napján lebontottuk „a falat”. Pár nappal előbb tudtam meg az időpontot, így nem értesíthettem mindenkit. Heten voltunk ott. Hitvány fal volt, akár az eszme, melynek nevében építették. Rövid ünnepség után léptük át azt a határt, amely addig elválasztotta a templomot a rendháztól.”

A kórustagok minden bizonnyal nagy lelkesedéssel élték meg ezt az eseményt. A Daloskönyv szerint Vajta lépte át először a negyven éve lezárt utat.¹⁸⁰ 1990-ben visszaköltöztek a piarista atyák a váci rendházba és 1991-ben már újra megindult a tanítás. Noha a piarista atyák támogatták a kórus működését, annak működési keretei nem változtak, maradt az évenkénti 3 szereplés.¹⁸¹ 1992-ben az öregdiákok hivatalosan is csatlakoztak az országos diákszövetséghez, március 8-án alakuló közgyűlést tartottak. Az elnöke dr. Vajta Gábor lett, a választmány zöme az alapvető kórustagokból állt, első rendezvényüket április 26-án tartották.¹⁸² 1994. június 19-én a kórus fellépett Sárbogárdon (K2. ábra) a 100 éves sárbogárdi templom délelőtti miséjén és Dégen a Festetich Kastélyban lévő nevelőotthonban. A hangversenyen több mint 23 kórustag vett részt.¹⁸³ 1995-ben Vajta jegyzeteiben már 21 elhunyt kórustag szerepelt.¹⁸⁴ 1998-ban meghalt Vajta Gábor, nagyon készült az 50 éves jubileumra, de már nem érthette meg. A kórus természetesen az ő temetésén is énekelt, az első jegyző gyászbeszédében felelevenítette a kórus életét és megköszönte Gábornak a kórusért hozott áldozatokat. A diákszövetség következő elnöke Deák Zoltán lett (2012-ig), a kórustagok folytatták a tagozatban megkezdett munkát.

1999. május 8-án a kórus megtartotta 50 éves jubileumi közgyűlését Ludmány atya elnöklésével. A közgyűlésen a misét követően az akkori tartományfőnök, Kállai Emil atya oklevelet adott át a kórus tagjainak és megszentelte az oldalkápolna falán a kórus 50 évét

---

¹⁸⁰ Daloskönyv. 54.

¹⁸¹ Chikány kézirata. 10.

¹⁸² Bánhidi, 1998:19.

¹⁸³ Chikány kézirata. 10.

¹⁸⁴ Uo. 19.

és vezetőinek emlékét megörökítő márványtáblát. A kórus tagjai megemlékeztek elhunyt tagjaikról és visszaemlékezést tartottak a kórus életre.¹⁸⁵ Közgyűlési határozatban kimondták, hogy lezárják a kórus működését. Mivel már idősek és vezető nélkül maradtak, újra van piarista iskola, a küldetésüket is beteljesítve érzik. Azonban addig, amíg az ifjúság erőre kap, és át nem veszi a stafétabotot, a Diákszövetség keretein belül tovább tevékenykednek. Emellett hoztak két utolsó határozatot:

1. *„A Szent Anna Kórus tagjai a jövőben is szívesen szolgálnak és segítenek, elsősorban a passiók éneklésében és az éjféli miséken.*
2. *A Szent Anna Kórus tagjainak baráti közössége mindaddig megmarad, amíg – Isten kegyelméből – szellemi és fizikai erejük megengedi.”*¹⁸⁶

4. Összegzés

Dolgozatomban arra kerestem a választ, hogy miként tudott fennmaradni egy piarista kisközösség a pártállami időkben. Milyen erők tartották össze, milyen erők próbálták szétzilálni. A sokféle forrástípus feldolgozása segítette a kutatást, bár az idősebbek az évszámokra már nem emlékeztek pontosan, ezek tisztázásában nagy segítség volt Chikány Béla kézirata. Emellett óriási élmény volt számomra, hogy volt piarista diákként, mennyi hasonlóságot tudok felfedezni a saját élményeim és a kórustagok élményei között. A piarista nevelés visszatérő elemei, a túrák, kirándulások, biciklizések, a bajtársiasság légköre érezhetően meghatározta a kórus létét. Ez a láthatatlan kapocs segítette őket abban, hogy olyan időszakban is együtt maradjanak, amikor nem volt tanácsos közösséget építeni. A Váci Piarista Diákszövetség túlélését jelentették ők, és ahogy személyesen is megtapasztalhattam, ez az összetartó erő a mai napig elkíséri a kórus tagjait. Az éneklésen kívüli társadalmi élet a többi kórusnál is megfigyelhető, tehát nem csak a kórustagok szellemisége, nevelése volt meghatározó, hanem az is, hogy az éneklésen kívül is egy baráti közösséget alkottak.

Az állam ebben az időszakban nagyon erősen beavatkozott az egyházak életébe. A piarista rendnek ugyan meghagyták két gimnáziumát, azonban a vácit megszüntették. Ez azt jelentette, hogy a volt diákok a teljes államosítást követően már nem járhattak vissza volt iskolájukba. A kórus történetéből kiderült, hogy ennek ellenére a diákok kötődtek a tanáraikhoz és lehetőségeikhez mérten látogatták őket. Néha direkt arra szerveztek kórus túrát, amerre egy-egy volt tanáruk került. Emellett a kórus szerves része volt a Szent Anna

---

¹⁸⁵ Chikány kézirata. 11.

¹⁸⁶ Uo. 12.

Piarista Templomnak, a templomszolgálatot nagyon fontosnak tekintették. A pártállam főleg a piarista atyákra, és kapcsolataikra koncentrált egészen 1957-ig, amikor már a kórus is érdekelni kezdte őket. A fokozott érdeklődés ellenére ők mégis együtt maradtak, megtalálták azt az ártatlan formát, amit nehezen lehet elővenni, bár a kórus 1959 után nagyon erősen visszaszorult, nem bizonyítható, hogy az államhatalom közvetlenül a kórust akarta-e felszámolni, vagy csak Vajta Gábort akarta büntetni az 1956-os szerepvállalásáért. Az bizonyos, hogy az állam továbbra is tartott a kórus működésétől, hiszen 1959 januárjában új ügynököt szervezett be a kórus tagjai közül, de már csak a kórus visszaszorulását tudta megállapítani, ráadásul a kórusba beszervezett ügynököt eddig ismeretlen okból alkalmatlanná nyilvánították. Mivel Vajta Gábor vidékre került, és a kórus tagok is elfoglaltabbak lettek, a kórus visszahúzódott és egy fenntartható működési formát választott. Olyannyira fenntartható, hogy 1990 után még maradt idejük és erejük újjászervezni a Magyar Piarista Diákszövetség Váci Tagozatát. Azok a baráti kötelékek, amik a gimnázium éve alatt kialakultak, erősebbnek bizonyultak a kommunista elnyomásnál és az élet kihívásainál. Noha már kevesen élnek a kórustagok közül, egészségükhöz mérten aktív tagjai a diákszövetségnek és ma is tartják egymással a kapcsolatot.

Irodalomjegyzék:

- Alföldi-Molnár: A dualizmus kora Vácon. In: Sági Vilmos: Vác története, II. kötet, Pest megyei múzeumok igazgatósága. Szentendre, 1983. 337-404.
- Dr. Balanyi György: Az elindulástól Trianonig. In: Emlékkönyv a magyar piarista rendtartomány háromszázéves jubileumára. Szerk. Balanyi György és Lantos György. Kiadja a Budapesti Piarista Diákszövetség. Budapest, 1943. 27-271.
- Bánhidi László: Új Váci Kalauz. Kiadta a Váci Városvédők és Városszépítők Egyesülete, Vác. 1998.
- Bánhidi László: 75 éves a Váci Piarista Diákszövetség 1923-1998, Kiadja a Váci Piarista Diákszövetség, Vác. 1998.
- Borián Tibor - Koltai András - Legeza: Piaristák, Mikes Kiadó, Budapest, 2007.
- Böszörményi Géza: A Magyar Piaristák 1950-ben (Szétszórátás és újrakezdés). Kiadta a Piarista Tartományfőnökség, Százhalombatta, 2007.
- Chikány Béla: Megemlékezés Dr. Holl Béla piarista tanárról, az irodalomtudományok kandidátusáról (1922-1997). In: A Váci Piarista Gimnázium Évkönyve 2002. Szerk. Nyeste Pál Sch. P. Kiadó: Váci Piarista Gimnázium, Vác. 2002. 8-11.
- Hetényi Varga Károly: Szerzetesek a horogkereszt és a vöröscsillag árnyékában 2, Lámpás Kiadó, Abaliget, 2012.
- Dr. Jakabffy Kálmán: A Váci Piarista Diákszövetség megalakulásának rövid ismertetése. In: Emlékkönyv a magyar piarista rendtartomány háromszázéves jubileumára. Szerk. Balanyi György és Lantos György. Kiadja a Budapesti Piarista Diákszövetség. Budapest, 1943. 400-405.
- Kiss Réka - Soós Viktor Attila - Tabajdi Gábor: Hogyan üldözzünk egyházakat? Állambiztonsági tankönyv tartótiszteknek, L'Harmattan, Budapest, 2012.
- Lukács Ilona szakdolgozat: Vázlatok Vác zenei életéről, Vác. 1988.
- Mojzes Gertrúd szakdolgozat: Lakóhelyem zenei élete (Az intézményes zeneoktatás Vácott és a Vác Városi KISZ-kórus), 1983.
- Nagy Elekné dolgozata: A Zenei ízlés fejlesztése egy amatőr együttesben - a Vác Városi KISZ kórus életéből: évszám nélkül, hely ismeretlen, talán 1985? akkori az utolsó említése)

- Dr. Párdányi Emil: A Budapesti Piarista Diákszövetség története. In: Emlékkönyv a magyar piarista rendtartomány háromszázéves jubileumára. Szerk. Balanyi György és Lantos György. Kiadja a Budapesti Piarista Diákszövetség. Budapest, 1943. 404-410.
- Petővári Gyula: A Vox Humana múltjából a mához érve - vázlat a kórusalapításról in: "Cohors Genereosa" 1938-1978, kiadja a Híradástechnikai Anyagok Gyára közművelődési bizottsága, Vác, 1978.
- Péter Pál: 40 éves a váci Vox Humana. In: "Cohors Genereosa" 1938-1978, Szerk. Petővári Gyula, kiadja a Híradástechnikai Anyagok Gyára közművelődési bizottsága, Vác. 1978.
- Petri-Molnár: Vác az abszolutizmus korában In: Sági Vilmos: Vác története, II. kötet, Pest megyei múzeumok igazgatósága, Szentendre, 1983. 289-336.
- Pinke József: Váci Utcák - Váci Emberek. Magánkiadás, Vác, 2010.
- Pinke József: Váci Utcák - Váci Emberek 2. Magánkiadás, Vác, 2012.
- Szerző ismeretlen: Az immár 286 éves iskola története In: A Váci Piarista Gimnázium Jubileumi Évkönyve 2000. Szerk. Nyeste Pál Sch. P. Váci Piarista Gimnázium, Vác. 2000. 42-61.
- Vajta Gábor: Daloskönyv. Magánkiadás, Vác, 2000.
- Dr. Varga Lajos tanulmánya. Adatok a váci Szent Anna (piarista) kórus történetéhez. Elhangzott a Piarista konferencián 2015-ben.
- Vox Humana 70. szerk. Lógó Tibor. Vác, 2008. 3-13.

Forrásjegyzék:

- Czapek Béla: Visszaemlékezések diákéveimről. In: Váci Polgár, 2014. szeptember.
- Chikány Béla: A váci Piarista Templom Szent Anna kórusának története (1949-1999). Kézirat. 2013.
- ÁBTL 3.1.2. M-20887
- ÁBTL 3.1.2. M-21593
- ÁBTL 3.1.2. M-27023/2
- ÁBTL 3.1.2. M-27384
- ÁBTL 3.1.2. M-33633
- ÁBTL 3.1.5. O-18635/1
- ÁBTL 3.1.5. O-18891/2
- ÁBTL 3.1.9. V-14531

Függelék:

1. melléklet: A Szent Anna Kórus alapító tagjai: (kórusnévvel)

Balló Gábor (Buló)	Metzing József (Cole)
Chikány Béla (Kific)	Orosz Tamás (Tomi)
Czapek Béla (Bécó)	Palotai Ferenc (Szetya)
Király Endre (Kőnig)	Rudnai Imre (Sepi)
Korda Szabolcs (Szabi)	Tarnay Tihamér (Thomas)
Ludmány Antal (Tóni)	Vajta Gábor (Maestro)
Major Endre (Egon)	Végh Ferenc (Dávid)

2. melléklet: A Szent Anna Kórus tagjai voltak:

Bajna István	Ludmány Antal dr.
Balló Gábor	Major Endre
Belányi László	Maraffkó Miklós
Bercsényi Kálmán	Metzing József
Borbély János	Miklósi András
Chikány Béla dr.	Nagy Ferenc
Czapek Béla	Nagy József
Cziffra István	Okolicsányi Tamás
Demkó Mihály	Orosz Tamás
Droppa István	Palotai Ferenc
Edömér Ervin	Pellei Róbert
Ernst Miklós	Pinke József
Evva Ferenc dr.	Ponert Raymund
Fraknói Béla	Raáb József
Gyombolai Gyula	Réti Lajos
Györe László	Roszkoványi András
Hámory Endre	Rudnai Imre
Hampó Ferenc dr.	Sinkó Ferenc
Harmos Béla	Soós János
Holl Béla dr.	Soós Zoltán.
Horváth József	Schepáczy Gyula dr.
Horváth Károly dr.	Szlovik Ferenc
Horváth Kornél	Szőke László
Kettner Henrik	Tahin Gyula dr.
Király Endre	Tarnay Tihamér dr.
Király Géza	Tesánszky Sándor dr.
Korda Szabolcs	Tomecz Miklós
Korda Zsolt	Tomecz Róbert
Laczhelyi Miklós	Tóth Tibor
Lendvai György dr.	Törzsök Zoltán
Lengyel György	Újhelyi Ferenc
Lipovniczky László	Vajta Gábor dr.
	ifj. Vajta Gábor dr.
	Vajta Mátyás
	Végh Ferenc

3. melléklet: Részlet a kórus alkotmánytervezetéből

1.§ A kórus jellege, célja, munkaköre

- A Váci Szent Anna Kórus (a továbbiakban:kórus) a váci piarista Szt. Anna templom énekkara; férfikar. Alkatát tekintve a kórus önkéntes baráti és munkaközösség.
- A kórust három célkitűzés tartja össze: Isten dicsősége, a hívek épülése és a kórustagok érzelmi kultúrája. A három cél inkább elméletben különíthető el, gyakorlatilag átszövik egymást.
- Templomszolgálaton – elsősorban Isten dicsőségére – a kórus a szent zenét az egyházi előírások szellemében műveli; azaz
  - a/ ünnepélyes szent misén misét énekel,
  - b/ csendes misén is – ha kell, népénekekkel – együtt halad az oltáron végbemenő liturgiával,
  - c/ templomszolgálatában méltó helyet biztosít a gregoriánnak és a klasszikus polifóniának,
  - d/ színpadi hatású zenét nem visz az istentiszteletre, és
  - e/ a teátrális vagy hangverseny-hatást előadásmódjában is kerüli.
- Hangversenyen – főleg a hívek épülésére – a kórus
  - a/ színes, népszerű, lényeges részében magyar nyelvű műsort ad,
  - b/ a nem preklasszikus és modern zenéből is merít,
  - c/ a 60-80 percet nem lépi túl,
  - d/ szorosan véve nem is hangversenyt, hanem áhítatot, szentórát rendez.
- Próbán – saját érzelmi kultúrájának szélesebb ápolására – a kórus a templomi szereplések anyagán kívül a nem szent (de vallásos) és a világi kórusoknak, továbbá a baráti együttlét más formáinak is szentel teret és időt, lehetőségeinek és igényeinek mértékében.

2.§ A templomszolgálat

- a/ A kórus tagjai, bár templomszolgálat közben térben távol vannak az oltártól, liturgikus hivatalt viselnek, az oltár asszisztensei;
  - b/ ünnepélyes istentisztelet alkalmával liturgikus ruha illeti meg őket.
- a/ Az énekek közt és a szentbeszéd alatt a tagok magatartása a templomhoz méltóan illendő és nemes;

b/ a kórustagok a templomszolgálat kezdetének és befejezésének időpontját is tiszteletben tartják.

3.§ A hangverseny

a/ Ismeretlen terepet felderíteni, a felállást megbeszélés után kijelölni, a karnagy dolga.

b/ Szereplés előtt különösen senkinek nincs joga saját kedvezőtlen hangulatával a többi kórustag hangulatát befolyásolni, ill. a szereplés sikerét veszélyeztetni.

c/ A szereplés előtti órát minden kórustag töltse a kórus közösségében.

a/ A szereplés megbeszélte külsőségeit a hangversenynek kijáró teljes gonddal kell megtartani;

b/ szereplés közben sem jellel, sem szóval senkiről és semmiről véleményt nyilvánítani nem lehet; viszont

c/ a szereplés során a karnagy a kórusra s a kórus a karnagyra sugározza a derűt,
bizalmat, győzni akarást.

a/ A kórustagok – legalábbis saját kezdeményezésükre – külsők előtt ne nyilvánítsanak se pozitív se negatív véleményt a lefolyt hangversenyről;

b/ bármilyen irányú külső hozzászólást fogadjanak nyugodt udvariassággal; ellenben

c/ belső fórumon az üdvös elégedetlenség és elégedettség bármilyen skáláját fel lehet szabadítani.

Templomon kívüli szereplésre a kórus nem vállalkozik.

4.§ A próba

- A próba sikere közügy; ennek érdekében minden kórustag

a/ legyen pontos és rendszeres,

b/ derült lélekkel jöjjön énekelni, és legyen készséges a tanulásban,

c/ jó kedélyét, szellemességét tegye közkinccsé, de ne bontson fegyelmet,

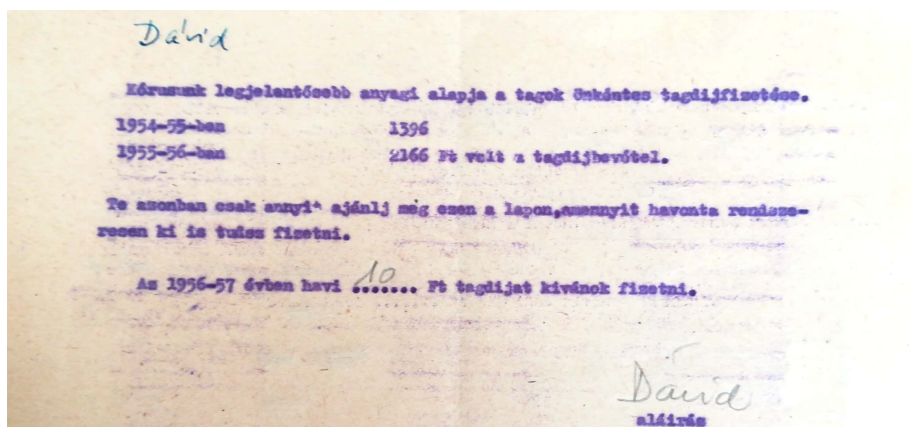
d/ kísérje figyelemmel a többi szólam munkáját, ezzel tanulhat és erkölcsi támogatást nyújt a karnagynak,

e/ mikor a szám kidolgozására kerül sor, főként a karnagyra figyeljen, csak másodsorban a kottára.

- A próba sikere érdekében a karnagy

a/ a munka zenei előkészítése és lebonyolítása, valamint a megoldások terén hallgassa meg, esetleg kérje is, a kórustagok hozzászólását, de a döntés joga őt illesse meg,

- b/ a latin szövegeket ismételten fordítsa vagy fordíttassa le,
- c/ legyen tudatában annak, hogy a próbán a kórus felé a legtöbb érzelmet és hangulatot ő hivatott sugározni,
- d. a tanuló szólamnak csak piano-t, a nem foglalkoztatott szólamoknak legfeljebb suttogó beszélgetést engedélyezzen.

T1.ábra

4. melléklet: Fényképek

K1. ábra

K2. ábra

5. melléklet: Spirituálék

Vár reám

(Steal Away)

Vár reám, vár reám, vár reám Jézus,
Vár a hazám.
Én nem maradok sokáig.

Jézus, ha szólít, hív,
Ha szólít, mint a dörgés,
Trombitaszó, úgy ver a szívem,
Én nem maradok sokáig.

Fa ága reszket, sír,
Az árva bűnös retteg,
Trombitaszó, úgy ver a szívem,
Én nem maradok sokáig.

Vár reám, vár reám, vár reám Jézus,
Vár a hazám.
Én nem maradok sokáig.

S1. ábra

Csontmező

Menj el, siess, menj el, siess,
Siess, Ezekiel a völgybe!
Menj el, siess, menj el siess,
És nézz a jövőbe!
Menj, Ezekiel -

Menj el, siess, menj el, siess,
Siess, Ezekiel a völgybe!
Menj el, siess, menj el siess,
És nézz a jövőbe!

Ó, Uram!
Te jól tudod!
Csont élhet-e új életet?

S2. ábra

Izrael börtöne

(Go down, Moses)

Ma Izrael börtöne Egyiptom,
Népem, remélj már!
A zsarnokot porba taszítom,
Népem, remélj már!
Indulj, Mózes, kelj át a tengeren,
Ne félj, ne félj,
Népem, remélj már!

Csak mondd meg a népnek merészen:
Népem, remélj már!
Én minden sebedre emlékszem,
Népem, remélj már!
Indulj, Mózes, kelj át a tengeren
Ne félj, ne félj,
Népem, remélj már!

Ha a fáraó szíve elfásult,
Népem, remélj már!
Majd puhítom tíz nagy csapással,
Népem, remélj már!
Indulj, Mózes, kelj át a tengeren
Ne félj, ne félj,
Népem, remélj már!

S3. ábra

Félsz-e még?

(Don't You Weep)

Ó, népem, félsz-e még, sírsz-e még?
Ó, népem, félsz-e még, sírsz-e még?
Lásd, a fáraó megfúlt,
Ó, népem, félsz-e még?

A rosszak útja széles út de emlékszel,
Hogy annyi, annyi, annyi ember ott vész el.
Lásd a fáraó megfúlt,
Ó, népem, félsz-e még?

S4. ábra